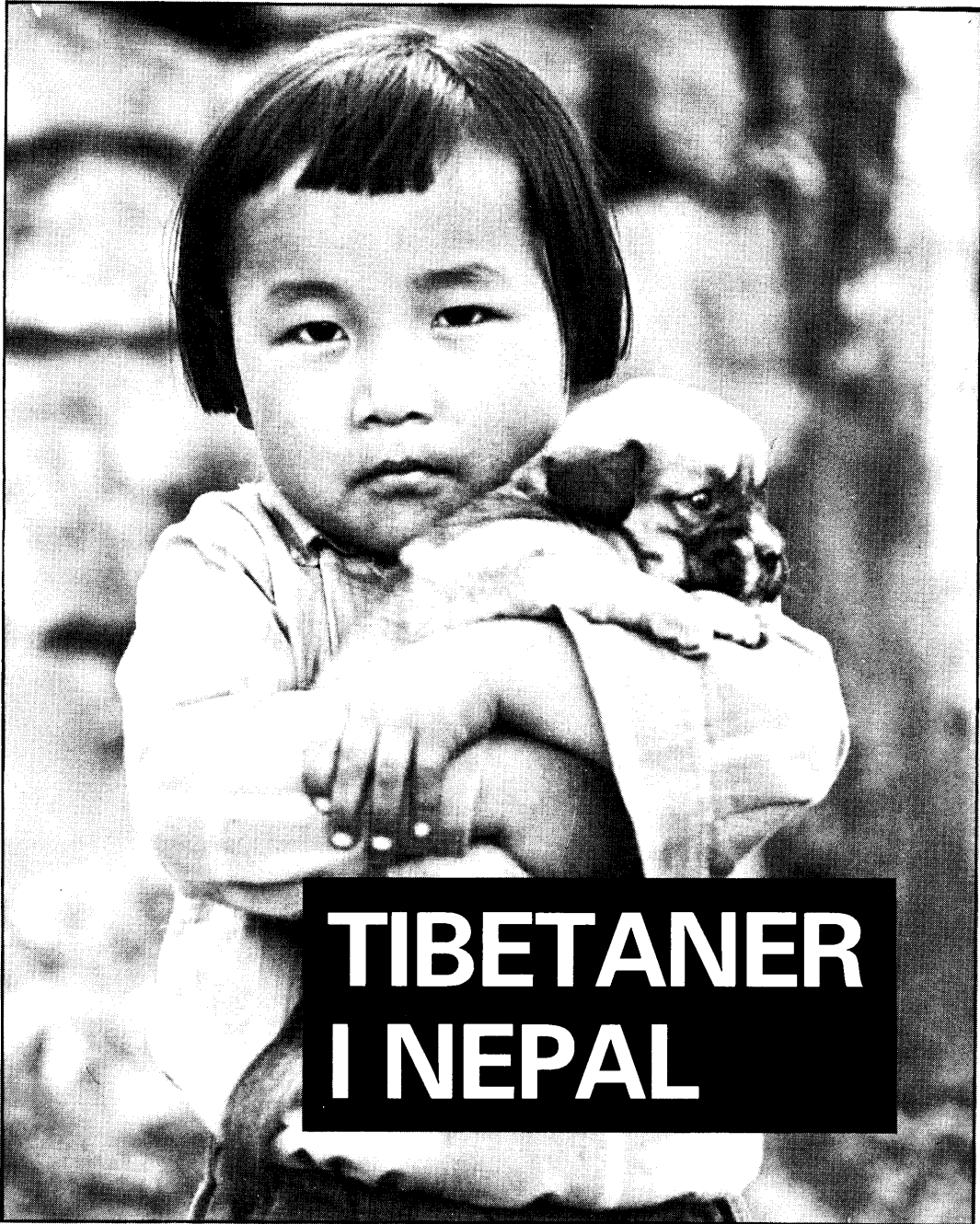

vi människor

nr 4 1983 årgång 35 18 kr (befriad från moms)

TIBETANER I NEPAL

Varför dog Sirene?

USA: Svart kritik mot "vit" fredsrörelse

innehåll

Friare än du tror – tibetanska kvinnor i Nepal	sid 4
Sex, barn och pengar. Glädjen är att dela Anneli Ahlmér skriver om tibetansk familjebildning	sid 5
Inga löften, ingen ring men massor av paket Anneli Ahlmér har varit på ett tibetanskt bröllop ..	sid 11
Dubbelt förtryck – om turkiska invandarkvinnor i Berlin	sid 13
När vädret och männen tillåter samlas vi i parken Ett möte med turkiska invandarkvinnor i Kreuzberg. Av Susanne Johansson	sid 15
Nu ber mannen henne om hjälp med byråkratin I Kreuzberg har de turkiska kvinnorna fått förbät- rad status genom kunskap. Av Susanne Johansson ..	sid 16
Kunskap ger stolthet – början på revolutionen Lotta Schüllerqvist skriver om ett utbildningsprojekt för kvinnor och barn i de palestinska flyktinglägren i Gaza	sid 22
De svarta sviks av fredsaktivisterna – lärdomar som Elisabeth Östberg fick under fredsmarschen i USA	sid 35
Skydda inte ditt jag En dikt av Siv Arb	sid 39
Sirene har lagts ned – Slå vakt om den fria debatten Det som hänt inom kvinnorörelsen i Norge berör också oss i Sverige, menar Eva Ekelöf	sid 41
Filmrecensioner	sid 45
Bokrecensioner	sid 49
Coco	sid 52

Vi människor
utges av Svenska
Kvinnors
Vänsterförbund

Nummer 4/83
Årgång 35

Postadress:

Solidaritetsrörelsens hus
Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm
tel: 40 90 65

Redaktör:

Monica Dalin
Susanne Johansson

Distribution:

Helena Guilotte

Ansvarig utgivare:

Lotta Schüllerqvist

Prenumerationspris:

75:–/år

Postgiro:

90 24-1

Vi människor utkommer
med 6 nummer per år.

Redaktionskommitté:

Pia Axelsson
Eva Ekelöf
Gun Fälth
Agneta Gustafsson
Ann Rudberg
Lotta Schüllerqvist

Omslag: Kärsti Stiege

Tryck:

Tryckeri AB Federativ,
Stockholm, 1983

Bilaga medföljer

Det var ett tag sedan...

Antligen, suckar du. I handen håller du ett – förhoppningsvis – efterlängtat nytt nummer av Vi människor.

Det var ett tag sedan sist. Det beror på lite olika saker. Pia Axelsson, som höll i trådarna för de senaste numren av tidningen, slutade i början av sommaren.

Sedan vidtog alla de procedurer som hör till när man skall anställa nya människor. I mitten av september fanns vi, den nya redaktionen, på plats. Den första arbetsuppgift vi tog itu med var att finna oss tillrätta på vår nya arbetsplats: svänga in oss i kontorsstolarna, testa skrivmaskiner, sortera sommarens post och låta en massa människor som jobbat med Vi människor och inom SKV hälsa oss välkomna.

Och det var ju trevligt.

Men så kastade allvaret sin skugga över oss. Ett nytt nummer måste ut. Snabbt.

Så satte vi igång.

Här har du resultatet. Inget temanummer den här gången, utan ett blandat nummer med reportage från många håll i världen:

Följ med på ett tibetanskt bröllop i Nepal, lär om tibetanernas syn på familjeliv, relationer och sex. Res sedan med oss till Gaza, träffa en palestinsk kvinna som utbildar flyktingkvinnor i lägren till att jobba i daghemmen.

Detta nummer tar dig också med till Kreuzberg i Västberlin, där turkiska invandrarkvinnor sakta men säkert försöker förbättra sin situation – som invandrare och som kvinnor av tradition så beroende av sina män. I

vårt västra grannland har en av de ledande kvinnotidningarna, Sirene, lagts ned. Varför? Läs om vad som hänt inom kvinnorörelsen i Norge. Finns det paralleller med den svenska kvinnorörelsen? Längre västerut, i USA, har det marscherats för fred under den gångna sommaren. Läsning därifrån väntar dig några sidor längre fram.

Monica Dalin och Susanne Johansson heter vi som nu sitter i redaktionen för Vi människor. Båda kommer vi från Göteborg. Vi har lite tankar om vad som kan förändras i tidningen. När de tankarna blir till konkreta förslag kommer det att synas i spalterna längre fram.

Ett är dock klart:

Det är viktigt att du som läsare får komma till tals i tidningen! Tycka till om stort och smått som berör oss kvinnor idag, komma med debattinlägg och synpunkter på tidningens innehåll. Du kan givetvis ringa hit och tycka till.

Men vår uppmaning är:
SKRIV!

Tanken är att ge utrymme för en insändarsida i tidningen. Också att ha en stående spalt för åsikter och debatt som ligger i tiden.

I det här numret finns ett reportage om kvinnorörelsen i Norge. Om den häftiga debatt som förts där om vad som är kvinnorörelsens åsikter och ståndpunkter. Finns det heliga kor inom den svenska kvinnorörelsen också? Har du åsikter om det, så skriv till oss!

Redaktionen

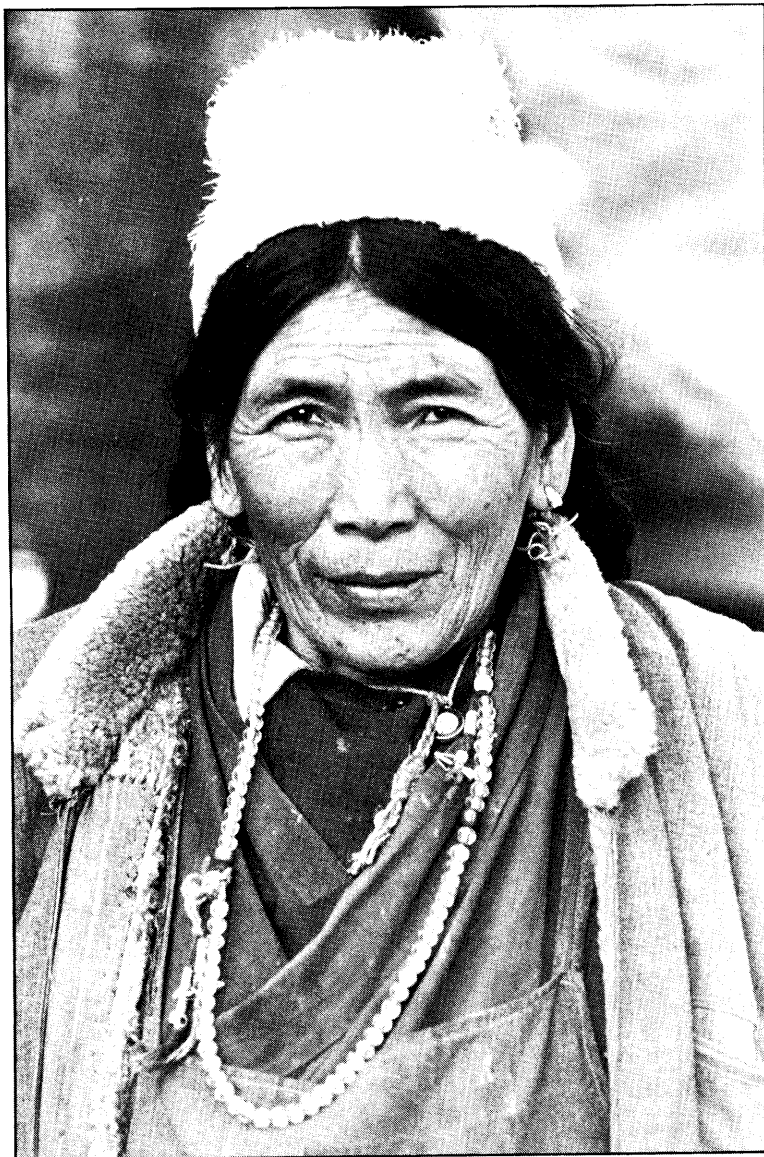

Foto: Kärsti Stiege

Tibetansk kvinna i Nepal

Friare än du tror

– I tidernas begynnelse var det männen som hade mens, blodet kom från knäveckan. Senare insåg Gud att det var bättre att kvinnorna fick mens, eftersom de bättre förstod att ta hand om denna gåva.

Det berättar en tibetansk kvinna, som lever i byn Jhawalakehl i Nepal.

De tibetanska kvinnorna är mer självständiga och mer jämställda med männen än sina nepalesiska och indiska medsystrar.

Hushållsarbete och barnavård delas självklart mellan man och kvinna, ja, kvinnan kan till och med ha två, tre män att dela arbetet med.

Sex, barn och pengar – Glädje är att dela!

– Får jag presentera, det här är min – och lillebrors – gemensamma fru.

Jag tappade hakan. Min tibetanske gode vän Sonam, 25, hade just gift sig och jag kom för att gratulera samt hälsa på bruden. Här satt hon nu, rodnande mellan sina *två* äkta män och kunde inget annat göra än skratta åt min häpnadens uppsyn.

– Anneling, så här har vi tibetaner alltid gift oss. Det är ett bra sätt att leva på, du skulle prova . . .

Under sex månader förra året levde jag bland tibetanerna i byn Jhawalakehl strax utanför Kathmandu, Nepals huvudstad. Det var månader som gav insikt i helt andra värderingar gällande äktenskap, barn och sex än de vi rör oss med. För att inte tala om skillnaderna i nepalesernas och indiernas synsätt.

Månggifte, jämlikhet och en förvånansvärd öppenhet när det gäller sex är karaktäristiskt för tibetanerna och det som först slår en besökare i detta samhälle.

Jeans och motorcyklar

Enbart de allra äldsta tibetanerna i Nepal är idag flyktingar i första generationen. Min tibetanska ”mamma”, nu runt de 75, flydde med ett barn på var

arm och ett i magen i slutet av 50-talet. Yngste sonen, Ngawang, 25 år föddes in i ett samhälle som snabbt anpassat sig till västerländska värderingar. Jeans och motorcyklar är självklarheter för killarna i hans ålder medan flickorna mer står för de gamla traditionerna både vad det gäller kläder och synsätt. Detta gäller huvudstaden Kathmandu.

Det var genom samtal med både äldre och yngre tibetaner som bilden av attityder och levnadsmönster växte fram för mig. Jag kan inte tala om hur det är i Tibet idag, bara hur det kunde vara och hur det är i Jhawalakehl, Nepal.

I stället för att som förr, bruka jord och hålla boskap lever de på handel, främst tillverkning och försäljning av handknutna mattor.

Äktenskap på tibetanska är i första hand inte en religiös affär eller en känslomässig handling mellan två personer utan ett ekonomiskt arrangemang mellan flera parter.

Bakom detta ligger några grundläggande ideal: enighet och generositet.

Bröder bör hålla samman med sin far och varandra samt arbeta tillsammans mot gemensamma mål. Det innebär att man delar både framgång och motgång. Ett splittrat hushåll minskar radikalt möjligheten till en bättre tillvaro. Månggifte inkluderar dessa ideal; söner stannar hemma och delar en kvinna.

När jag kom till ”min” tibetanska familj hade den just skakats av det värsta som kan hända – en bror hade brutit sig ur familjen och flyttat. Med sig

tog han allt av värde men det var inte huvudsaken: splittningen av familjen som enhet upprörde alla.

Delar hustru

Bäst är att två, tre, fyra eller upp till fem bröder delar en hustru. Men även systrar kan samsas om samma make, mindre vanligt och mindre önskvärt är det att far och son eller mor och dotter delar partner. Det handlar då om en ny person

som kommer utifrån, det är tibetanerna mycket noga med. Släktskap ska inte kunna spåras vid äktenskap, men då inga familjenamn används får man gå efter vilken by i Tibet släkten kommer ifrån. Räcker inte detta anger man farfarfars namn. Att ha en stor släkt är lyckligt och man är mycket stolt om så är fallet. Speciellt viktigt är det att känna till sina kusiner så man inte gifter sig av misstag. Det är lika "dåligt" som att gifta sig med en slaktare eller nå-

gon av lägre kast.

Nya värderingar

Nu lever inte alla tibetaner i månggifte och färre lär det bli allteftersom nya tider och värderingar vinner terräng bland de unga. I området Ding-ri, södra Tibet levde runt 30 procent av befolkningen med flera makar, berättade min tibetanska "mamma" som kommer härifrån. Men hur fungerar det, blir det inte problem med svartsjuka och liknande?

Jag frågade både länge och väl bland mina vänner men fick till slut ge upp. Endast en person, en äldre bror, sa lite sorgset att "en blomma kan inte ha två ägare". I hans fall hade frun fattat speciellt tycke för den unge brodern och favoriserade denne. Men svartsjuk eller avundsjuk, nej inte. Överhuvudtaget hade människor svårt att förstå vad jag menade, "det är ju en glädje att dela med sig", blev alltid svaret.

Hur fungerar då äktenskapet praktiskt? Den äldre brodern gifter sig först, bäst är att få en kvinna från en högre familj som kan använda sin något "överlägsna status" i sin roll som "administratör" bland flera män. Hennes ålder ska vara passande för både den äldre och den yngre mannen.

Om nu den yngre brodern inte vill följa traditionen finns det få vägar. Den ena är att skaffa ytterligare en hustru men det är bara tillåtet om hon är syster till den första. Det andra är att han får lämna huset utan några ägodelar.

Visst kan det också ordnas ett lyckligt arrangemang utanför familjen, vanligast är dock att utbrytningsförsök stävjas tidigt. Den yngre brodern förs diskret och fint in i det sexuella livet och när han är både äkten- skaps- och ekonomisk partner blir det svårare att dra sig ur. ▢

75 år, mycket vördad och respekterad.

Foto: Anneli Ahlander

Foto: Kärsti Stiege

För en tid blir han också den mest favoriserade av makarna vilket den äldre inte har något emot.

Tre i sängen?

Men inte kan väl tre gå till sängs samtidigt? Nej, skrattade alla på min fråga, men det är väl inget problem? Ett par skor utanför dörren tex. räcker som tecken på vem som sover hos hustrun den natten.

När två systrar delar make lever en i hemmet och den andra strax intill. Mannen flyttar mellan husen om inte den ena kommer på regelbundna besök.

Att far och son eller mor och dotter delar en ny partner visade sig vara mycket ovanligt i Nepal även om det förekommit i Tibet. Bland mina vänner viskades det en dag om stor skandal då ryktet sa att en svärfar gick i säng med sin svärdotter. Där överträdde gränsen, men att en mer avlägsen släkting går till sängs med kvinnan i en familj är helt acceptabelt. "Man ska ju dela med sig".

Kvinnan i centrum

Det kan synas som kvinnorna har en undertryckt roll i dessa familjebildningar men så är inte fallet. Jämfört med sina nepalesiska och indiska systrar lever de ett mycket självständigt och jämlikt liv. Det är kvinnan som är centrum i familjen, det är hon som styr och ställer med ekonomi, planering och männen. Hon har vissa givna rättigheter som t. ex. att begära skilsmässa om det visar sig att någon make har en seriös sexuell kontakt utanför familjen. Men den som får flytta är inte hon utan han, utan ägodelar dessutom.

Första tiden svår

Det är den första tiden i det nya hemmet som är svår för

henne. Efter allt tryggt och hemvant ska hon nu anpassa sig till sin nya make/makar och till svärmodern. Denna lär upp kvinnan i familjens traditioner och allt som har med huset att göra och ju tidigare hon klarar detta desto tidigare kan svärmodern dra sig tillbaka. Kvinnans "jobb" blir nu att stabilisera sin unga make, hålla honom ifrån öldruckning och liknande. Maken och familjen kommer hädanefter att diskuteras utifrån hustrun. Går det bra är det hennes förtjänst, går det dåligt är det hennes skuld.

Den tragedi som drabbat "min" familj skyldes på hustrun. Hon var girig och otrevlig mot sin svärmor, delade inte med sig och hade ett mycket dåligt inflytande över maken. Han å sin sida gjorde ingenting för att sätta stopp för hustruns utbrytning ur familjen utan följde med henne. Ett typiskt exempel på kvinnans starka roll.

Skämtar om sex

Tibetanerna skämtar friskt om sex men nämner aldrig könsdelarna vid namn. Inte heller skämtar man med sina släktingar, utan det blir vänner och grannar emellan. Jag var med om ett brödbak som visade sig nog så avslöjande. Inte var det några kringlor eller hjärtan som tillverkades där inte! Och ju mer generad jag blev desto roligare var det förstås.

Friarbravader

En äldre farbror i byn berättade gärna för alla som ville höra på om sina friarbravader bland kvinnorna i byn. Men var det sant? Jo, nog var det det, fnittrade de yngre. När männen är borta kan väl inte kvinnorna gå hemma utan en karl hur länge som helst heller?! Tillfälliga utomäktenskapliga förbindelser

bland de äldre accepteras alltså men bland de yngre är det väl inte så bra . . .

Blir en ogift kvinna med barn räcker det dock med att hon pekar ut barnafadern så accepterar han ett giftermål. Skulle det senare visa sig att han inte är far till barnet så gör det ingenting.

I byn fanns en kvinna som var känd för sina många förhållanden vilket gjorde att hon inte blev gift. Hennes barn blev kallat bastard och här slog allmänna folkmorale till. Men gränsen är alltså ganska tójbar.

Porrfilmer

Att den moderna västerländska världen vunnit insteg i dessa tibetaners liv kom jag underfund med när det viskades om "blue prints", porrfilmer. Ett par oskuldsfulla videofilmer cirkulerade i Kathmandu och flera ungdomar hade sett dem men ingen verkade speciellt imponerad.

En dag dristade jag mig att fråga en gift väninna hur tibetanska par älskar. "Som kycklingar" blev svaret. Dvs snabbt och osensuellt, men en förklaring, menade hon, är att oftast sover man många i samma rum och är rädd för att störa. Clitoris kände hon inte till men tyckte å andra sidan att det inte blev tillräckligt ofta som älsko-gen kunde ske.

Talar inte om känslor

Om nu tibetaner skämtar ofta och vilt om sex så talas det desto mindre om känslor. Inom familjen talar man aldrig öppet om känslor, istället visar familjemedlemmarna vad de känner genom omtanke och omsorg. Inte ens äkta par rör vid varandra när andra är i närheten och jag hörde sällan en förälder säga till sitt barn – jag tycker om dig. Turister som kysser

Foto: Kärsti Stiege

varandra helt öppet "har ingen skam i kroppen".

Trots detta vill jag inte på något sätt kalla tibetanerna känslokalla, de visar det bara på helt andra sätt. Ungdomarna har dock börjat bryta lite på de gamla mönstren genom att ingå kärleksäktenskap och skriva kärleksbrev. Och var i världen kan en förälskelse döljas?

Mannen diskar

Om det förväntas mycket av kvinnorna i familjen så förväntar hon sig att mannen/männen delar allt hushållsarbete. Det verkar självklart att männen handlar, lagar mat, diskar och tvättar kläder. Barnen står sin far/sina fäder lika nära som

modern. Det berättas att i Tibet var det männen som agerade barnmorskor medan de tibetanska kvinnorna i Nepal numera föder på sjukhus. Blöjbyten, matning och att gosa med ungarna verkar dock inte på något vis förbehållet kvinnorna. När jag frågade min ogifta väninna Jouden hur en bra äkta man är svarade hon:

– Det är en glad karl som stiger upp först och kokar the åt oss. En bra karl dricker ingen chang (risöl).

"Männen hade mens"

Hon berättade en dag en gammal tibetansk sägen som kanske visar lite av kvinnornas syn

på männen. "En gång i tidernas begynnelse var det männen som hade mens, blodet kom från knävecket. En dag gick en man och lät blodet droppa ner på marken, men eftersom solen betraktas som en gudomlighet och blod inför solen är en synd, så täckte en nunna över blodfläckarna. Gud såg detta och insåg att det var bättre att kvinnorna fick mensen eftersom de visste att ta hand om denna gåva."

Trots allt går karlarna inte helt att lita på . . .

Mens talar man lika lite om där som här. Kvinnor emellan nämns det men har något skamfyllt över sig. Att vara gravid är däremot en stor lycka. När min vän Ngawang föddes var hans mor runt 50 år och

Foto: Anneli Ahlmér

därmed betraktas han som en mycket lycklig människa.

Först en flicka

Det bästa är att först få en flicka som då får ett långt liv. Dessutom kan hon hjälpa modern att uppfostra sina bröder.

Det första barnet bär kvinnan i nio månader och 18 dagar enligt folktron medan de övriga bärs i exakt nio månader. När barnet så är fött räknas det som ett år, för ungefär så länge har det ju redan funnits till . . .

En 30-årig tibetan är enligt vårt sätt att räkna bara 29 år.

Barnen är allas glädje och både mans och kvinnas ansvarighet.

"Vårt barn"

Vem som är far till barnet som föds i en familj med två fäder frågar ingen efter. Det är helt enkelt "vårt barn". Många familjer betalar också skolgången för barn som under den stora flykten från Tibet och tiden därefter, kom ifrån sina famil-

jer. De lever idag i skolor i Indien men trots avstånd och avsaknaden av "riktiga" familjeband så är det ändå "våra barn".

Månaderna hos mina tibetanska vänner lärde mig mycket om generositet, värme och gemenskap. Egenskaper som inte bara gör deras liv i exil lättare utan också livet överhuvudtaget. "Att dela med sig är glädje." □

Anneli Ahlmér

Bröllopsmottagning. Ett berg av paket och vita schalar tornar upp sig framför brudparen och mer skulle det bli. Mannen till vänster är brudgummarnas far.

Bröllopet:

Inga löften, ingen ring men massor av paket...

Klockan är fyra på morgonen, dimman ligger tät och råkall över gatorna i Kathmandu, Nepal. Inifrån ett hus hörs häftiga snyftningar. Det är 21-åriga Chime och hennes syster, 24-åriga Tsering som gråter. Gråter för att de idag ska lämna sina föräldrar, sitt hem och gifta sig. Ett nytt liv börjar den här morgonen.

I flera veckor har bröllopet förberetts av svärföräldrarna. Tvillingbröderna Pema och Phuntsok hade kommit i giftasålder, 26 år, och det var två rika tibetanska familjefäder som gjorde upp. Smycken och tyger för 4000 kronor lämnades över till de blivande brudarna och så var det dags att börja brygga det traditionella och omistliga risölet, chang. Släkt och vänner från Tibet inbjöds och de tunga, påkostade smyckena, som symboliserar kvinnans status som gift, beställdes.

Att gifta sig tibetanskt är ett stort kalas vare sig man är rik eller fattig. I tre dagar ska firandet vara och ju fler gäster desto bättre. Mycket öl, dans, mat, sång samt kortspel hör till. Det sena-

re så omåttligt populärt att Dalai Lama utlyst bannbullor.

Den första dagens morgon hämtas flickorna av två kvinnliga släktingar till pojkarna, men får vänta i en lagerlokal tills ceremonierna är över. Allrummet är fullt av allvarliga, manliga släktingar som då och då mumlar fram en sång eller en bön. Kvinnorna pilar fram och tillbaka med the, chang och tsampa (en vällingliknande dryck) samt ris som alla är nödvändiga lyckoinslag. Flickorna gråter hjärt-skärande och gömmer sina ansikten i händerna. Vid sin sida har de varsin kvinnlig kusin som under den första tiden i det nya hemmet hjälper och tröstar dem. Pappan ser sorgsen ut och följer inte med ut till de väntande bilarna när alla ceremonier avslutats. Först på den tredje dagen får han se sina döttrar igen. Med stor oro lämnar Chime och Tsering det som hittills varit deras liv – ett nytt ska börja.

Redan på gatan, ett par kvarter från systrarnas nya hem, väntar några släktingar med chang. Bilarna stannar till och alla måste dricka en klunk. Vid huset är spänningen stor, från taket hörs någon ropa: "Jag ser bilarna, nu

kommer de!” En dov trumma tillsammans med en lamas böneramsor förkunnar flickornas ankomst. Släkten står uppställd utanför porten medan brudgummarna måste vänta inomhus. När de nya ceremonierna med öl-druckning etc. gjorts sammanförs så paret för första gången. I det lilla rummet är atmosfären spänd, några svettdroppar ilar ner för Pemas ansikte och inge vågar titta upp. ”Han som känner till traditionerna” reciterar högt de närvarandes namn, släkterna och vad flickorna för med sig i boet. Och det är inte lite det, även om hemgift inte är ett måste bland tibetaner.

Så är Pema gift med Tsering och Phuntsok med Chime. Inga ringar. Inga löften. Och möjlighet till skilsmässa.

Arrangerade äktenskap är fortfarande det vanligaste även om kärleksäktenskapen vinner framsteg.

– Våra föräldrar känner oss bättre än vad vi själva gör, så deras val måste vara det bästa, berättade Pema för mig dagarna innan bröllopet.

– Om det skulle bli osämja mellan mig och min fru kan far inte säga någonting. Han har tagit henne till huse, inte jag.

Det hela kan tyckas som en grym ceremoni för Chime och Tsering, men sanningen är att de tibetanska hustrurna med åren får en mycket stark ställning i familjen. Går det bra är det hennes förtjänst, går det dåligt är det hennes fel. Det är hon som styr och säller, administrerar och organiserar. Den tibetanska kvinnan är jämförd med sina hinduiska systrar mycket fria och självständiga. Har hon levat ett helt liv med två bröder som makar får hon gärna ta sig en älskare på sin ålders höst. ”Det är hon värd”.

När nytt the, öl och tsampa druckits får flickorna äntligen dra sig tillbaka. De tunga håruppsättningarna från Lhasa tas av och kläderna lossas. Det är först nu jag ser deras ansikten. Hur känns det?

– Tack bra, men vi har båda en förskräcklig huvudvärk och är trötta, säger Tsering och tittar på mig med pigga om än rödkantade ögon. Hon är inte nervös men känner sig blyg och generad i sitt nya hem berättar hon.

Klockan har hunnit bli tio på förmiddagen, solen har värmt upp luften och nu väntar tre dagars festande. Närmast blir det lunch för 600 gäster och därefter motagning med brudparen. Till traditionen hör att alla gäster ger presenter och/eller penninggåvor. Det här bröllopet kostade cirka 15 000 kronor, mycket pengar, men det finns bröllop som ger

överskott när alla gåvor räknats in. Den vita sjalen icke att förglömma. Tibetanernas främsta sätt att visa vördnad och önska lycka är att lägga en gasvävstunn sjal runt huvudpersonens axlar. Bara under det här bröllopet var säkert 2000 dylika i omlopp.

Det dröjer inte länge efter att brudparet anlät innan de är fullkomligt dränkta i sjalar och paket. Bara brödernas svarta hattar och syst-rarnas röda håruppsättningar sticker upp bakom ett berg av färgglada gåvor. Det är svettigt och vi undrar alla hur de mår efter all öl och spänning. Flickorna visar fortfarande inte sina ansikten. I tre timmar sitter de där innan de får åka hem medan pojkarna stannar.

Gästerna har under tiden bjudits på chang ur silverbägare, middag har ätits och de äldre är nu i form att börja den tibetanska dansen. Den innebär ett långsamt vandrande i ring avbrutet av snabba fotstampningar allt under att en entonig sång sjungs. Men de yngre vill ha disco och en stund blandas den tibetanska sången med John Lennon innan de senare avgår med segern.

I Tibet skulle ingen ha hört talas om Abba eller Leo Sayer men i Kathmandu har västvärlden tagit ett rejäkt kliv in i de ungas liv.

Nästa dag fortsätter vi med mat, dans, öl och kortspel. Männen för sig, kvinnorna för sig allt medan barnen stöjar runt och kockarna förbereder middagen. När brudgummarna dyker upp samlas deras ogifta kompisar för att få höra hur bröllopsnatten var. För man ska älska med varandra den första natten.

Jag fick höra historien om mannen som gick i sömnen. Han var så rädd att hust-run skulle få veta detta att han inte ens vågade gå till sängs på bröllopsnatten. Istället ville han älska på morgonen, men kvinnan varken vågade eller ville. Så när ingenting hänt efter en månad begärde hon skilsmässa!

Den tredje och sista dagen kommer så Pema med Tsering och Phuntsok med Chime. Flickorna har förkläden som tecken på sin nya status. För första gången är deras släktingar med och vi utbyter alla sjalar samt dricker chang. När kvällen är kommen kastar vi varsin näve vetemjöl i luften, hurrar och ropar alltmedan brudparen generade visar upp sig tillsammans. Flickorna skrattar rodnande och dras in i discodansen. Ja, se **det** var ett bröllop!

Anneli Ahlmér

Turkiska invandrarkvinnor i Kreuzberg, Västberlin.

Foto: Susanne Johansson

Turkisk kvinna i Berlin

Dubbelt förtryck

Kvinnoförtryck. Svårt att försörja sig själv.

Det är inget nytt för en turkisk-muslimsk kvinna. Men som invandrare i ett nytt land förstärks hennes svårigheter.

Och nya dyker upp.

I stadsdelen Kreuzberg i Västberlin bor idag över 200 000 turkiska invandrare. En av de största turkiska "städerna" utanför Turkiet.

Den sociala tryggheten för dessa människor har urholkats sedan kristdemokraterna, CDU, kom till makten 1981.

Men i Kreuzberg, som länge varit motståndets fäste i Västberlin, pågår det projekt som vill förbättra den turkiska kvinnans situation.

Här följer två reportage från Kreuzberg.

Foto: Susanne Johansson

När vädret och männen tillåter samlas vi i parken...

Majsolen värmer försiktigt denna söndag i Kreuzberg, Västberlin. Jag är på väg till ett möte med Liesel, en socialarbetare som arbetar med turkiska invandrarkvinnor.

Rundar ett gathörn i denna nedslitna stenöken, och plötsligt breder en lummig park ut sig.

Det är egentligen inget märkvärdigt med det.

Men parken är denna eftermiddag fylld av kvinnor. Hundratals turkiska kvinnor. Många har sina barn med sig. Inte en karl så långt ögat når.

Kvinnorna sträcker ut sig på filtar i gräset. Prat och skratt böljar mjukt över gräsmattorna, många par händer är upptagna av stickor och garn.

– Här brukar vi samlas om söndagarna när vädret – och männen tillåter, förklarar kvinnan bredvid mig på bänken där jag slagit mig ned.

– Husen och lägenheterna är så slitna och dåliga att vi skäms att bjuda hem vänner. I Turkiet var våra hem alltid mötesplats...

Kvinnorna njuter ett par timmars ledighet och gemenskap. En stunds vila från livet i denna berlinstadsdel, där det idag bor över 200 000 turkiska invandrare.

De nedslitna husen runt parken tecknar mörka skuggor över gräsmattorna. Vardagen är inte långt borta.

Invandrarna i Berlin lever under alltmer osäk-

ra sociala förhållanden. Kristdemokraterna har skärpt invandrapolitiken sedan de kom till makten 1981. Den slår hårt mot kvinnorna, som får vänta länge på arbetstillstånd.

Här i Kreuzberg – som länge har varit motståndets och alternativens fäste i Berlin – har en del projekt startat som riktar sig till de turkiska invandrarkvinnorna.

Liesel, kvinnan jag stämt möte med, skall berätta för mig vad som sker här i Kreuzberg. Hon jobbar i en rådgivningslokal några kvarter bort.

Kvinnan bredvid mig på parkbänken berättar att hon känner till lokalen.

– Jag brukar gå dit själv ibland. Har gått en kurs i tyska och nu funderar jag på att gå med i en fotocirkel.

– Det är bra att lokalen finns. Nu kan vi kvinnor ordna papper och kontakter med de tyska myndigheterna utan att behöva be våra män om hjälp. Min man har inte heller visat något större intresse för att hjälpa mig med ansökningar och annat.

Hon tystnar och stickar nya varv.

– Vet du, häromdagen när jag var på väg till lokalen så sa han:

– När du ändå går dit, kan du inte försöka fixa några papper från arbetsförmedlingen åt mig?

Kvinnan ler.

Susanne Johansson

Nytt värde genom kunskap

Nu ber mannen henne om hjälp med byråkratin

□ – De som drabbas är kvinnor, säger Liesel och citerar därmed rubriken på den kampanjaffisch på turkiska som hon sitter och jobbar med.

Hon sitter vid ett stökigt bord med blanketter, pärmar och turkiska tekoppar i glas.

Arbetet i rådgivningslokalen på Lausitzer Strasse pågår för fullt. Nu drar man igång med en kampanj som riktar sig mot kristdemokraternas invandrapolitik.

Lokalen var tidigare en affär. Sedan sex år tillbaka är den en träffpunkt för turkiska invandrarkvinnor. Den startades av några tyska kvinnor som ett led i deras socionomutbildning.

Idag jobbar Liesel och två turkiska kvinnor här.

Det som började som en mötesplast har med våren vuxit till en plats där kvinnorna kan få hjälp med sociala och ekonomiska problem, en lokal dit de kan gå för att lära sig läsa och förbättra sina kunskaper i tyska.

Liesel får avbryta sin redogörelse för verksamheten när en turkisk kvinna kommer in genom dörren. Kvinnan slår sig ned vid bordet och talar uppriktigt om sina problem med sin man. Hennes son sätter sig tyst på golvet och undersöker leksakerna som ligger utspridda.

Talar turkiska

Liesel talar flytande turkiska. En förutsättning för att klara kontakten mellan kvinnorna och myndigheterna.

– Invandrarkvinnorna har en dubbelt utsatt situation, berättar hon medan kvinnan får studera ett papper om skilsmässolagstiftning.

– Dels som invandrare i ett klimat där den sociala tryggheten minskar, dels som kvinnor som av tradition är oerhört beroende av sina män.

En invandrare som kommer till Västberlin idag måste vänta i fyra år på att få arbetstillstånd. Sedan 1973 är det dessutom bara familjemedlemmar som får komma in.

Foto: Susanne Johansson

Barnen lär sig snabbare det nya landets språk. Samtidigt påverkas de starkare av den nya kulturen. Klyftan mellan barn och föräldrar ökar.

Under åren av väntan på att få arbeta har de heller ingen möjlighet att söka socialhjälp eller arbetslöshetsunderstöd.

– När gästarbetare togs emot med öppna armar under högkonjunkturen i slutet av sextioalet var det männen som anlände först. Många av dem hittade en ny kvinna att leva med, när hustrun var kvar i Turkiet.

Den turkiska kvinnan får ofta finna sig i att vara ovälkommen av sin man när hon kommer till Västberlin. Hennes närvaro

minskar mannens nyvunna frihet. Men samtidigt är hon beroende av honom, när utlänningslagen inte ger henne någon chans att försörja sig själv.

Omkring 220 000 turkiska invandrare bor idag i Berlin. De flesta av dem i stadsdelen Kreuzberg. Arbetslösheten slår också mot dem och utslagningen ökar.

– Alkoholismen skördar alltfler offer bland de turkiska männen, trots att den muslimska lagen förbjuder dem att dricka sprit. Kvinnorna tvingas

stå ut med misshandel och våldtäkt, eftersom de måste stanna hos mannen för att klara brödfödan.

Öppenhet

– Den svåra situationen till trots så visar de turkiska kvinnorna som kommer hit en otroligt öppenhet och ger varandra stöd. Blir en kvinna slagen av sin man, så berättar hon det för de andra. Tillsammans förbannar de vad som hänt.

– Jag har alltid trott att jag

som tyska och västkvinna varit frigjord. Men de turkiska kvinnorna talar om sex på ett sådant ogenerat sätt som jag aldrig har stött på bland mina egna vänner.

Nya problem som invandrare

Kvinnoförtryck. Svårt att försörja sig själv. Detta är inget nytt för en turkisk kvinna. Men som invandrarkvinna blir hennes problem allvarligare och nya svårigheter dyker upp.

Liesel och de andra som jobbar i lokalen på Lausitzer Strasse kan hjälpa de turkiska kvinnorna på olika sätt. Men det viktiga är att de startkurskaper kvinnorna får gör att de kan åstadkomma mycket själva för att förändra och förbättra sin situation.

Kvinnans status ändras

– När kvinnorna lärt sig hur byråkratin fungerar här, då förändras också deras sociala status i hemmet. Mannen upp-täcker att kvinnan klarar av saker han själv misslyckats med.

– Eftersom många turkiska män och kvinnor får allvarliga problem i äktenskapet när de bor här i Berlin, är skilsmässa ofta enda utvägen för att kvinnan skall kunna klara sig. Men den islamska lagen ger henne små möjligheter att kunna separera. En av punkterna i den kampanj som vi skall driva nu handlar om skilsmässolagstiftningen.

– Det måste bli möjligt att kringgå den islamska lagen när man lever som invandrare i ett nytt land. Andra traditioner luckras ju upp, menar Liesel.

Generationsklyftor

Om verksamheten i rådgivningslokalen har förbättrat re-

lationerna mellan man och kvinna i en del fall, eller lyckats få igenom skilsmässor i andra, så är generationsklyftorna inom familjerna ett annat problem. Ett problem som blir allvarigare när man lever i ett nytt land:

– De unga turkiska flickorna påverkas av västkulturen. Barnen lär sig tyska snabbare än sina föräldrar. Flickorna främst, men även pojkarna, tar avstånd från sitt ursprung, inte minst sina mödrar.

Mamma är amerikanska!

– I förra veckan kom en kvinna hit och var förtvivlad. Hennes sexåriga dotter hade sagt till de tyska barnen på kindergården att hennes mamma var amerikanska. Ett fruktansvärt slag för den turkiska mamman.

Många flickor rymmer hemifrån i tidiga tonåren. Nästa anhalt blir ofta gatan och ett liv som prostituerad. Men i Kreuzberg försöker man också nå dessa kvinnor på olika sätt.

– Här finns flera kollektiv med turkiska och tyska flickor, som startas av folk som jobbar med alternativa sociala projekt. Men många turkiska flickor påverkas också av vad som händer här i Kreuzberg och ockuperar utdömda hus.

Starkt motstånd

Det sker saker i Kreuzberg som på sikt kan förbättra invandrarnas villkor, inte minst kvinnornas, menar Liesel. Men motståndet är starkt.

CDU's (kristdemokraterna) politik blir alltmer kompromisslös: antingen skall invandrarna helt och hållet integreras i samhället, utan att få behålla något av sin kulturella och religiösa särart – eller så vill man kasta ut dem ur landet.

Myndigheterna lockar med

Liesel, socialarbetare som arbetar i lokalen på Lausitzer Strasse.

olika bidrag om en invandrare återvänder till hemlandet för att aldrig komma tillbaka.

Kritisk kampanj

De som jobbar i lokalen och med de människor som drabbas av politiken är starkt kritiska. Därför drar man igång kampanjen, för att sätta tryck bakom protesterna.

Liesel hoppas att västtysk media skall uppmärksamma kampanjen. Affischer, flygblad och inbjudningar till protestmöten ligger färdigtryckta i ett hörn av lokalen.

Kampanjen innehåller tre huvudpunkter:

– en invandrare skall inte behöva vänta i fyra år på att få lov att arbeta

– socialhjälp skall de inte heller behöva vänta på i fyra år

– turkiska kvinnor måste få laglig rätt att separera när de kommer till Västberlin. Den muslimska lagen måste luckras upp.

– Självklarheter egentligen, anser Liesel.

Gathörn i Kreuzberg.

Foto: Susanne Johansson

Men med kampanjarbetet följer också oro. En oro som handlar om pengar och den fortsatta verksamheten på Lautsitzer strasse.

Lokalens existens och de an-

ställdas löner står och faller med de anslag från makthavarna (senaten) som man får varje år. Och kritiken man nu låter skalla, den riktar sig just mot denna senat.

– Kanske sågar vi av grenen vi sitter på, säger Liesel och rör sakta i det turkiska teglaset.□

Susanne Johansson

"Titt-ut!"

Foto: Martine Durand

Foto: Martine Durand

Flyktingkvinnor i Gaza utbildas:

Kunskap ger stolthet – början på revolutionen

□ – Kvinnor som i egna och andras ögon saknar människovärde är inga bra mödrar – de kan inte ge sina barn någon stolthet. När barn växer upp i rädsla och självförakt lär de sig bara att hata förtrycket, inte att kämpa för förändring. Att ge kvinnorna och barnen kunskap och stolthet är början på en nödvändig revolution.

Det säger Mary Khass, en palestinsk kvinna som jag träffade i Gaza våren -82. I tio år har hon arbetat med ett projekt för kvinnor och barn i flyktinglägren på den ockuperade Gazaremsan, med stöd av UNRWA (United Nations Relief and

Work Agency), FN:s hjälporgan för palestinaflyktingarna.

På Gazaremsan lever 350.000 palestinier – det är ett av jordens mest tätbefolkade områden. De flesta är flyktingar från södra delen av Israel. De bor i femton olika flykting-

läger som byggdes under åren efter 1948 då de fördrevs från sina hem.

Men här finns också vanliga städer och byar som bebos både av Gazapalestinier och av flyktingar som flyttat ut från lägren. ▻

Förändringar och motstånd

Förändringar ...

Nej, motstånd, det är väl bra som det är, det går inte – allt detta är vanliga reaktioner när förändringar förs på tal. Men också möjligheter.

utveckling och tillfredsställelse finns som motivikt:

Så länge jag minns har jag velat arbeta för förändringar, först för egen del genom personlig utveckling, som också lett till ökat medvetande i allt vidare ringar och nu omfattar socialt och politiskt förändringsarbete, alltid ur ett kvinnopolitiskt perspektiv!

Ofta har jag mött motstånd och kommer att göra det även i fortsättningen. Men efter ett tag märks inte motståndet så väl – förändringen har blivit den normala ordningen – det är ett generellt mönster.

När kvinnor så sent som på trettioalet krävde att få arbeta kvar trots äktenskap och graviditeter så mötte de ofta stort motstånd.

Jag arbetade en gång tillsammans med den kvinna, Sara, som var den första inom Svenska Handelsbanken som fick arbeta kvar sen hon blivit gravid 1939. Sara och många andra möttes med massor av motstånd; ohöjld förvåning, "hot" om sämre arbetsuppgifter, kommentarer som "det här är en arbetsplats" och "har du ingen man som försörjer dig".

Nu, på åttiotalet, bemöts många män med liknande reaktioner! Däremot ifrågasätter ingen längre att en kvinna ska ha kvar sitt arbete vid graviditet, både detta och lång föräldraledighet har blivit den normala ordningen. Det verkar som om männen nu har att ta sig förbi det motstånd som kvinnorna tog sig igenom redan på trettio- och fyrtiotalet. Och om 40-50 år så har också männens föräldraledighet blivit den normala ordningen!

Detta framtidsperspektiv tillsammans med de allt högre kraven på 6-timmars arbetsdag, som nu möter motstånd precis som tidigare arbetstidsförkortningar gjort, men som ändå genomförts och blivit den normala ordningen, leder mina tankar till en framtid där vi alla får tid över för mer än försörjningsarbete och nödvändigt hemarbete.

Då kanske de så lyxämnen eller "orkidéämnen" får allt större värde redan i skolan och att de näringslivsanpassade får vika undan. (Lästips: Gunnar Adler-Karlsson, Tankar om den fulla sysselsättningen, speciellt sid 9 och 74).

Så när vi möter motstånd då vi ifrågasätter det invanda och har nya framtidsperspektiv – och möter motstånd – då kanske det är det bästa tecknet på att vi är på rätt väg!

Kerstin Juneberg

citater

"Det är via barnen männen verkligen kan förändras. Det är när pappor tar hand om sina barn som de inser att det finns andra sidor av livet som är viktigare än de trott."

Ur intervju med Lars Jalmert i Dagens Nyheter. Jalmert håller

på med en rapport om mannen för arbetsmarknadsdepartementet.

"Jag är allvarligt oroad över hur det ska gå för de kvinnor som skiljer sig nu och har en gammal

eller ingen yrkesutbildning. Jag skulle vilja säga: Giftra kvinnor, se om ert hus! Se till att ni har en ordentlig anknytning till arbetsmarknaden. Arbeta åtminstone inte under halvtid."

Eva Börestam, Ensamförälderkommittén.

Gesundaseminariet:

SKV och framtiden

- De ekonomiska besparingarna slår hårt mot kvinnorna. Jämställdheten är i fara. SKV måste kämpa mer än någonsin för kvinnornas rättigheter i samhället. 6-timmarsarbetsdagen är ett mål.
- Medlemsantalet sjunker. SKV måste nå ut till kvinnorna, unga som gamla och invandrarkvinnor. Vi måste synas genom att dela ut flygblad, hålla appelltal, skriva insändare och berätta att SKV finns.

Detta är ett axplock av de många viktiga förslag som dök upp vid Gesundaseminariet den 12-14 augusti.

Tanken var att vi alla skulle komma med synpunkter på vad SKV ska arbeta med i framtiden och hur vi ska arbeta för att SKV ska bli den kamporganisation som kvinnor idag behöver mer än någonsin.

Vi var indelade i fyra grupper under lördagen och hade en tre timmar lång slutdiskussion på söndagen.

Medlemsantalet sjunker

Det är idag överhuvudtaget svårt för ideella organisationer att rekrytera medlemmar. SKV är inget undantag. SKV behövs emellertid och det borde finnas kvinnor som är intresserade av att vara med. Faktum är att SKV är okänt för många kvinnor. Vi måste alltså visa oss tydligare utåt. Ett sätt är att ha bokbord på torg, hålla appellmöten, sälja Vi människor, dela ut flygblad. Det påpekades också att vi är dåliga

på att ta hand om nya medlemmar. Ett förslag var att ordna introduktionsmöten för nya medlemmar.

Information utåt är viktigt och vi beslutade att de närvarande lokalavdelningar ska göra broschyrer/faktasamlingar om SKVs syn i vissa frågor. Broschyerna ska vara klara den 1 januari. Förbundet kommer sedan att trycka broschyrerna och distribuera dem till lokalavdelningarna till den 8 mars. Följande broschyrer utarbetas av lokalavdelningarna:

Barn och kultur, Södertälje

Barnomsorg, Skellefteå

6-timmarsarbetsdagen,

Göteborg

Unga kvinnors villkor, Karlstad
Internationell solidaritet, Stockholm

Troligtvis kommer också broschyrer om Rätt till arbete, Kvinnoförtryck och Löntagarfonder.

Handlingsprogram

Alla var eniga om att handlingsprogrammet är fint men att vi måste prioritera. Vi gapar ibland över för stora stycken. När det gäller *fredsarbetet* tyckte några att det kan drivas av fredsorganisationer varvid SKV medlemmar kan "haka på". Då skulle vi kunna inrikta våra krafter på andra punkter i programmet t ex jämställdheten. Å andra sidan beror ju det på var man bor i landet. I t ex Södertälje finns det ingen etablerad fredsorganisation och där har SKV en mycket bra fungerande fredsgrupp.

Flera påpekade att det är angeläget att SKV deklarerar sina ståndpunkter t ex när det gäller befrielsekrig, civilförsvar och civilmotstånd. Karlstadsavdelningen åtog sig att ordna ett seminarium kring SKV och fredsfrågan.

När det gäller punkt 2 i programmet dvs *jämlikheten mellan män och kvinnor* måste vi idag prioritera de vardagliga kvinnofrågorna mycket hårdare. De sociala nedskärningarna drabbar

framförallt kvinnorna som får det svårare att få arbete och chans att vidareutbilda sig. Det kan inte bli någon jämställdhet om inte alla kvinnor får ett arbete. Sextimmarsarbetsdagen blir ett viktigt mål att kämpa mot. Vi måste då sätta oss in i vad sextimmarsarbetsdagen kommer att innebära för kvinnorna.

Punkten 3 i programmet, *barn och ungdomars rättigheter*, drabbas också av nedskärningarna t ex barnomsorgen, kulturen. Vi måste bekämpa videoväludet. När det gäller ungdomar måste vi nå de unga kvinnorna.

Punkt 5 *solidaritetsarbetet* är SKV mycket bra på idag. Det är viktigt att vi känner solidaritet med kvinnor från andra länder och vi bör därför försöka nå fler invandrarkvinnor. De är ju dubbelt drabbade av arbetslösheten p g a att de är kvinnor och invandrare. Lisbeth Schulz från Stockholm berättade att hennes bok "Din rätt i Sverige" riktar sig till invandrarkvinnor. Den kommer ut på Utbildningsradions förlag i oktober. Boken lämpar sig väl för studiecirkel och Lisbeth kommer gärna ut till lokalavdelningarna och talar kring de frågor boken tar upp.

Ett förslag var att SKV skulle byta namn bl a för att locka till sig invandrarkvinnor. Namnet skulle vara Sveriges Kvinnors Vänsterförbund istället för Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

Det noterades för övrigt att det inte står något om arbetslösheten i handlingsprogrammet. Orsaken är att när programmet skrevs var arbetslösheten inget större problem!

Ideologisk skolning

Alla ansåg att den ideologiska skolningen är eftersatt i SKV. En grundcirkel efterlystes av alla grupperna. Vi borde diskutera vår ideologi mer – vi kan inte utgå från att vi menar detsamma med paroller och slagord.

Avdelningarna måste själva få bestämma vad de ska arbeta med men initiativ från förbundet kan behövas. Både förbundsstyrelse och lokalavdelningar måste bättra sig när det gäller kontakten med varandra!

Det är bra att SKV arbetar i olika fronter och grupper t ex miljöorganisationer, fredsorganisationer. Den egna profilen är emellertid nödvändig. När vi arbetar i olika fronter bör vi arbeta med SKVare.

SKV som kamporganisaiton

SKV måste bli en kamporganisation. Vi behöver en central resursbank med idéer och intressanta föreläsare. Vi måste bevaka kommunal- och landstingspolitiken för att kunna ligga ett steg före och driva opinion i någon fråga t ex daghemskön. Det påpekades att kvinnor måste lära sig mer om ekonomi. Vi kan t ex ha studiecirklar.

Vidare är det viktigt att bevaka

SKV:s stuga i Gesunda

HARO (hemarbetandes organisation) och dylika organisationer som då och då är aktiva med sina kvinnofientliga och reaktionära budskap. Skriv insändare och debattera!

Detta var alltså en bråkdel av mycket digra och spännande diskussioner. Vi gjorde också annat förstås, t ex utarbetade ett stödutalande för hungerstrejkande turkar på Sergels torg i Stockholm. Vi samlade också ihop 210

kronor till SKV:s Nicaraguainsamling.

Orsaken till att vi höll till just i Gesunda är att SKV har fått till skänks en nytimrad stuga på Gesundaberget. Mannen som har byggt och skänkt oss huset heter Abel Wik och bor i Gesunda.

Stugan befinner sig fortfarande under uppbyggnad.

Ragnvi Svärd
Södertälje

detta händer i skv

• Lund

SKV i Lund hade höstens första studiecirkelmöte i mitten av september - för att berätta lite om vad som händer ute i landet. Där berättade Agneta Stenström om sitt besök i fredslägret i **Greenham Common** och jag om mitt besök i **Cosimo**. Vi beslöt därefter föreslå en insamling till de båda orterna. Pengar behövs och i Comiso behöver de snabba pengar för att kunna köpa jorden där lägret ligger, för att förhindra utbyggnad.

Vi vill gärna stå för den insamlingen. Alltså skicka pengar till SKV i Lund, märk talongen med endera fredslägrets namn, pg 91 29 92-5.

Vi planerar senare ett offentligt möte med Birgitta Jarup om kvinnorna i krisen. Eventuellt tänker vi också försöka få ett teaterbesök från Malmö, med en kvinnopjäs.

Vi kämpar vidare, en liten fast kärna. Och stora offentliga möten med lockande titlar drar fortfarande folk. När vi hade ett sådant om det erotiska kriget kom det folk i långa banor.

Med hälsningar.

Karin Lentz
SKV Lund

• Uppsala

Uppsala SKV startade 1980 en insamling för Nicaraguas kvinnor och barn på PG 54 31 41-6.

Den insamlingen har inbringat 9 485 kr. Av dessa har sammanlagt 6 700 kr överlämnats till Nicaraguas kvinnoförbund, AMN-LAE, och 1 515 kr har skänkts till den katastrofinsamling för Nicaragua, som Nicaraguas ambassad bedrev i fjol.

Från och med 1983 är det förbundet som driver insamlingen för Nicaraguas kvinnor och barn, på PG 475 37 19-6. Den 30/9 hade vi 2 946:50 på det kontot.

I nästa nr av Vi Mänskor återkommer vi med en utförligare redogörelse för insamlingen.

**STÖD NICARAGUA NU
NÄR LÄGET ÄR ALLVAR-
LIGARE ÄN NÄGONSIN!
POSTGIRO: 475 37 19-6.**

Rapport från Angola

OMA, Angolas kvinnoorganisation, har i år hållit sin första kongress. Det var en imponerande, välorganiserad, färgglad och kampglad kongress med radikala krav och progressiva lösningsförslag på en oändlig rad tunga problem.

– Den värsta perioden av utslagning och diskriminering av kvinnorna i Angola var under kolonialtiden då kvinnorna enbart betraktades som sexobjekt eller billig arbetskraft och förnekades tillgång till utbildning och kunskap.

– Men kvinnornas deltagande i den nationella befrielsekampen, vid männens sida, bidrog starkt till att de nu kan återerövra sin värdighet, sitt personliga ansvar och fullständiga medborgerliga rättigheter, sa president José dos Santos i sitt inledningstal.

Presidenten påpekade också hur manschauvinistiska attityder och auktoritet hos männen försvårar kvinnans fullständiga frigörelse: "Fädernas absoluta makt inom familjen måste ersättas med delat inflytande och ansvar för hem och barn. Traditionella hinder som brudköp och polygami kan tyvärr inte avskaffas med enbart ett dekret men kommer att upphöra så småningom genom medvetandehöjning och förändrade sociala villkor."

OMA som är en av MPLAs massorganisationer har ett nödvändigt stöd hos partiet och många av partiets män, viktigt i ett land med djupa patriarkala rötter där en kvinna kan få stryk av sin man för att hon går på ett kvinnomöte.

Ruth Neto, OMA

Papper och pennor

OMA bildades i december 1961 ungefär ett år efter att den vapnade befrielsekampen börjat i Angola mot kolonialmakten Portugal. Kvinnorna inom befrielse rörelsen MPLA kände ett behov av att starta en egen organisation för att få med fler kvinnor för befrielsen av landet men också för att arbeta med kvinnornas egen frigörelse. Fler och fler blev medlemmar i OMA och många kvinnor deltog också som gerillasoldater.

Idag har OMA över en miljon medlemmar i ett land med ungefär samma befolkningsantal som Sverige, men fyra gånger så stort.

Men OMA saknar ofta t ex sådana för oss självklara nödvändigheter när man ska organisera sig som papper och pennor.

Till OMAs viktigaste uppgifter hör alfabetisering och hälsovård.

Samma rättigheter

För att Angola ska komma på fötter måste alla kvinnor delta i det nationella återuppbyggnadsarbetet. Den låga nivån på kvinnornas utbildning och bristen på hjälp från samhället åt arbetande kvinnor är hinder man måste slåss mot. Många av kongressens

resolutioner handlade därför om hur man skulle stödja de förvärvsarbetande kvinnorna:

"Se till att samma rättigheter, ansvar och möjligheter öppnas för både kvinnor och män på arbetsplatser utan att därför glömma bort den särskilda hänsyn som måste tas till kvinnor som väntar barn.

Öppethållandetider i butiker som för närvarande bara passar hemmafruar, behöver studeras. Senare öppethållande och upprättande av konsumentkooperativ på arbetsplatser skulle passa alla arbetande människor. Fler offentliga tvättinrättningar, mat i skolor och på arbetsplatser, industrikök, daghem och förskolor på arbetsplatser och i jordbrukskooperativ och bostadsområden. För kvinnorna på landsbygden behöver det grävas och skyddas brunnar och också där byggas offentliga tvättinrättningar."

Ansvar måste delas

OMA slog dundrande fast vad som fortfarande gäller världen över att kvinnorna kommer inte loss om inte ansvaret för hem och hushåll delas lika mellan män och kvinnor.

Men dit är det långt i Angola. Som i övriga Afrika. Som i resten av världen.

Andra resolutioner handlade om att skydda och utveckla barnen vare sig de var födda inom eller utom äktenskapet, se över och ändra familjelagar och diskutera prostitutionen och dess orsaker, också offentliga diskussioner så att männen kan delta.

Familjeplanering och preventivmedel diskuterades och man föreslog laglig abort som sista lösning på en oönskad graviditet.

Det här var frågor man inte ens andades om offentligt när jag besökte Angola och OMA för fyra år sedan. Angola har inte problem med en befolkningsexplosion. Snarare tvärtom. En kombination av den koloniala slavhandeln, människoförluster under de två betrieelsekrigen och en hög barnadödlighet har gjort att Angola länge haft en låg befolkningssiffra. OMA gick tidigare ut till kvinnorna med budskapet att Angola behöver barn. Det behöver Angola fortfarande men det ses idag som väsentligt för varje kvinna att själv kunna bestämma hur många barn hon vill föda. Med ökad hälsovård och förändrade samhällsvillkor ska inte tolv barn, eller fler, be-

höva vara den individuella lösningen för Angolas kvinnor.

Birgitta Lagerström

Birgitta var inbjuden till OMAs kongress som representant för arbetsgruppen för stöd till OMAs systugor – ungefär 15 tjejer, i Luanda (Angolas huvudstad) och Stockholm och Kramfors. Luanda-gruppen deltog i delar av kongressen, vilket var en stor och inspirerande upplevelse. Gruppen tillverkade en gåva till kongressen – en applikation som illustrerar vänskapen och solidariteten mellan svenska och angolanska kvinnor. Den hänger nu på en vägg i OMAs högkvarter i ett höghus i Luanda. Till vardags fortsätter Luanda-gruppen att hålla nära kontakt med OMA.

Vi i Stockholm fortsätter insamlingen av pengar på olika sätt – fest, loppmarknad, föredrag – och har nu åter börjat samla material för en sändning till Angola. Vi är därför intresserade få tips på var vi kan få tag på tyg och garn – både bomull och ylle – samt knappar, band, spetsar m m

till hyfsade priser. Om du är i Stockholm en tisdagskväll är du välkommen att äta soppa med oss och delta i vårt möte. Om du har tips eller vill hälsa på oss ring Susanne tel 08/42 25 98 eller Christina tel 08/18 43 68.

STÖD OMAs SYSTUGOR I ANGOLA PG 22 69 67-8!

Hötorget, april 83

citatet

Makt åt kvinnor ger bättre socialpolitik

”– Kvinnan, socialpolitiken och makten hör ihop på ett intresant sätt. Socialpolitiken är inriktad på att förbättra kvaliteten i vardagslivet. I vår kultur är denna kvalitet till väsentlig del ett kvinnligt intresse. Männen är i allmänhet mer benägna att ägna sig åt äventyr och hjälteed än vardagslivet. Ju mer makt kvinnorna har, desto bättre socialpolitik utövas det.

Denna salva levererades av professor Jorma Sipilä från Tammerfors universitet, vid finska socialarbetarförbundets utbildningsdagar, som i år hölls i Tavastehus 15–15 februari.

– Vårt att uppmärksammas är

också att likgiltigheten för socialpolitiken nästan är en typisk egenskap för männen i samhällets topp, framhöll Sipilä. De är ofta helt ointresserade av socialpolitik. Det märks också av att socialministrarna oftast är kvinnor.”

Ur: Socionomen

FN-program hjälpte inte asiatiska kvinnor

”Olika FN-program för att förbättra kvinnors ställning i Asien och Stilla havsområdet har haft endast marginella effekter. Det rapporterar FN-organet ESCAP (Economic Commission for Asia

and the Pacific).

Under första hälften av FN:s kvinno-årtionde (1975–1985) har kvinnornas situation i området i själva verket försämrats. Läskunnigheten är lägre än tidigare, sjuklighet och dödlighet är högre inom stora grupper av kvinnor. Kvinnans liv präglas fortfarande av hårt arbete, dålig kost, täta barnafödslar, sjukdomar och avsaknad av en fungerande hälso- och sjukvård.

Dessa klena framsteg inom regionen tillskrivs bristande politisk vilja på det nationella planet, traditionella fördomar som hindrar män och kvinnor från att förstå varandra och lösa problem.”

Ur: Rapport från SIDA 1983:2

Plantera ett träd!

Inger och Anna från **Framtiden i våra händer** skall plantera en miljon träd under ett år, som u-hjälp. Det är klokt att plantera träd, tycker de, för trädplantering kan ge hjälp till självhjälp på både kort och lång sikt. Trädplantering är att förvalta jorden väl. Du kan hjälpa dem så här:

- Köp och använd eller ge bort dekaler, brevmärken och brevkort med det vackra trädmotivet.
- Ge bort träd – använd vårt gavogram eller gör ett eget. Ge vid alla gavotillfällen, från vaggan till graven.
- Ge dig själv glädjen och till-

fredsställelsen av att plantera träd – en dunge, en skog. Jorden kan aldrig få för många träd så länge människan finns.

Gävorna slussas oavkortade vidare via säkra kanaler. Autoriserad revisor kontrollerar. En miljon träd, planterade och vattnade. Tio kronor för ett träd. Vi är drygt åtta miljoner människor i Sverige.

Framtiden i våra händer
trädplantering
pg 3 96 59-8

Adress: Västmannagatan 24,
Stockholm
tel. 08-31 00 01

Första skv:aren som skogsfacksordförande

Eva-Lisa Pettersson, 39 år, stockholmstjej som flyttat till Jämtland och blivit skogsarbetare, är den första kvinnliga sektionsordföranden i Östersunds län. Hon är ordförande i sektion 24 Norråker med 50 medlemmar, därav 90 procent män. Dessutom är hon politiskt aktiv i kommunfullmäktige för vpk, i landstinget som suppleant och ordinarie medlem i kyrkofullmäktige. Eva och hennes man har sex barn. Sitt SKV-påbrå har Eva från mamma, Eva Danielsson, aktiv SKV:are i Fyrklövern, Stockholm.

lästips

Nya livsmönster kan skönjas i statistiken

Välfärdsbulletinen, utgiven av Statistiska Centralbyrån, är en liten tidning som vill redovisa fakta och analys om välfärden och dess fördelning. Den är alldeles ny. Den är mycket sympatisk. I nummer 3/83 finns många intressanta iakttagelser redovisade, belysta med kurvor och tabeller. Iakttagelser som annars döljer sig i de väldiga statistikköparna.

Till exempel: Frånskilda män lever farligt. Dödsrisken för icke gifta medelålders män är dubbelt så hög som för gifta män i samma ålder. Kvinnorna i Finland har kommit längst i fråga om jämställdhet mellan könen, Norge ligger sämst till. Ingen inkomstutjämning mellan kvinnor och män är i sikte. För samtliga förvärvsarbetande finns en teoretisk möjlighet för utjämning om 22 år, baserat på tidigare siffror, där männen minskat sin arbetstid medan kvinnornas ökat. Heltidsarbetande kvinnor däremot

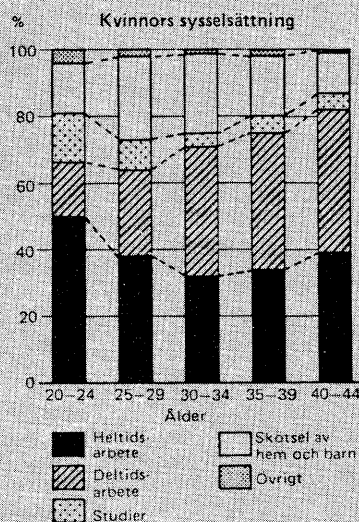
kommer aldrig ifatt männen. Heltidsarbetande kvinnor har en markant sämre inkomstutveckling än männen.

Nya livsmönster bland de yngre kvinnorna kan skönjas i statistiken. De olika faserna i livet träder inte längre fram så tydligt. Kvinnorna behåller sina jobb även när barnen är små. (Varannan kvinna född 1936-40 förvärvsarbetade vid 30 års ålder, medan bland dem som föddes tio år senare 63 procent arbetade vid 30 års ålder.) Andelen deltidssarbetande ökar successivt, även i åldrarna under 30 år. Heltidshemmafruarna är däremot på väg att försvinna för gott.

Vill du prenumera på välfärdsbulletinen, ring eller skriv till SCB, Utredningsinstitutet, 115 81 Stockholm, tel 08-14 05 60. Den kostar ca 10 kr och kommer med fyra nummer per år.

Eva Ekelöf

Kvinnors sysselsättning 1981

Ur "Välfärdsbulletinen"

Så mycket hittills

Kirsten Persson, Hisings Backa	50:-	Kirsten Persson, Hisings Backa	50:-
Sonja o Ville Borg, Göteborg	100:-	Britt-Inger Broman, Sthlm	75:-
Anna Pettersson, Avesta	10:-	Ingsamlat vid Moderna Museet, Mia Emsheimer	485:-
Mia Emsheimer insamlat på Moderna Museet	465:-	"Till Valborg Svenssons Minne:"	
Mia Emsheimer insamlat på Moderna Museet	705:-	Margareta Varenius, Gbg	100:-
Till minne av Nina Krymova, Moskva från G och B Segersson	200:-	SKV-Fyrklövern, Sthlm	500:-
Gun Höglund, V Frölunda	177:-	Greta och Holger, Hans och Anna Jansson, Ekerö	100:-
Elly Francke, Göteborg	75:-	SKV Bromma	100:-
Insamlat på Moderna Museet Mia Emsheimer	695:-	Ida Höglund	25:-
Inga Tell, Bromma	50:-	SKV Huskvarna	100:-
Kirsten Persson Hisings Backa	50:-	Anna Greta Svensson Annerstad	100:-
Insamlat vid Moderna Museet, Mia Emsheimer	702:-	Mira och Wide Svensson	75:-
Anna Pettersson, Avesta	10:-	Göta Lundström, Arjeplog	25:-
Gun Höglund, V Frölunda	100:-	Holger Jansson, Sundbyberg	25:-
Inga Tell, Bromma	50:-	Linnea Elfström, Bromma	100:-
Allan Strandberg, Stockholm	50:-	Inger Tjäder Till min moster Valle	100:-
		SKV Förbundet	200:-
		Vivan Nyström, Hägersten	50:-

Gun Höglund, V Frölunda	100:-
Bjursläts SKV	100:-
Maja bolling, Sigtuna	
I tacksamt minne	200:-

Till Valborg Svenssons Minne:	
Olga Nordberg	50:-
Eivor Marklund, Kiruna	50:-
Karin Nordlander, Joh	100:-
Alice Sjöström, Väll	100:-
Spånga SKV	150:-
Piteå-Munksunds SKV	300:-
Siri Aldrin	100:-
Gunnel och Hille Ekwall	
Uppsala	100:-
Anna Pettersson, Avesta	10:-
Insamlat vid Moderna Museet Mia Emsheimer	419:-
Anna Pettersson, Avesta	20:-
Alice Sjöström, Vällingby	50:-
Gun Höglund, V Frölunda	100:-
Till Siri Derkerts minne, M Kinnmann	100:-
Gun Höglund, V Frölunda	100:-
Merete Höst, Göteborg	30:-
Anna Pettersson Avesta	10:-
Gun Höglund V Frölunda	100:-
Totalt 621.489:19	

medlemskap

Alla kvinnor som stödjer SKV:s handlingsprogram och stadgar kan bli medlemmar. Du kan vara *aktiv medlem* eller *passiv stödmedlem*. De flesta SKV-medlemmar engagerar sig i en *lokalavdelning*. På nästa sida kan du se vilken avdelning som ligger närmast där du bor. Det står där vem som är kontaktperson. Om du hör av dej till henne så får du inbetalningskort och information om avdelningens aktiviteter. Du kan också välja att bli medlem i förbundet centralt. Avgif-

ten är 75 kr och betalas då in på pg 50 50 95-0 med uppgift om namn och adress. Vi ber dig också betala in 10 kr för *Internbulletinen*, som fyra gånger om året går ut till alla medlemmar.

Som medlem av SKV ansluter du dig till ledet av kämpande kvinnor, som generationer igenom stått på barrikaderna för kvinnors och barns rättigheter, för en värld i fred, för solidaritet mellan folken, en giftfri miljö och ekonomisk demokrati. Nu mer än någonsin behövs de leden

fyllas, nu mer än någonsin behöver SKV ditt stöd.

Och kanske behöver du vårt stöd? Från SKV får du tillbaka kvinnosolidaritet och stöd i ditt liv som kvinna, som idag är svårare än någonsin. "Du stöder oss, vi stöder dig, vi ger varandra".

VÄLKOMMEN!

Vill du läsa mer om SKV:s historia kan du på biblioteket låna Ada Nilssons bok "Barrikaden" valde oss.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Barnängsg. 23, 116 41 Stockholm
Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4
Tel: 40 92 05

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.
Förbundets målsättning är att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.

- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa och ges samma utbildningsmöjligheter.
- Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval – mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism. Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish Women's Left Federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, KDV. (Women's International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 129 anslutna organisationer i 114 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har tillerkänts konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-avdelningar

Arvika

Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Ambjörby

Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel. 0563/802 32

Båtskärsnäs

Lilly Johansson
Box 203
950 54 Båtskärsnäs

Deje-Förshaga

Monica Ranung
Bokliden 20
667 00 Förshaga
Tel. 054/705 34

Finspång

Anna-Lisa Göransson
Crytgölvägen 24
612 00 Finspång

Gotland

Gunilla Manneke
S:t Klemensgatan 3
621 00 Visby

Göteborgsdistriktet

Zaida Hagman
Regnvädersgatan 4
417 32 Göteborg
Tel. 031/54 19 94

Västra Göteborg

Ingela Goksör
Vioigatan 7
421 68 Göteborg
Tel. 031/29 68 90

Östra Göteborg

Erni Friholt
Hornsgatan 7
415 02 Göteborg
Tel. 031/21 24 86

Mölnadal

Astrid Gustafsson
Knarrhögsgatan 8A
431 30 Mölnadal
Tel. 031/27 18 17

SKV:s lokal i Göteborg

i Victoria-skolan är
öppen:
onsdagar 10-13
torsdagar 17-19
Adr. Linneg. 21
Tel. 031/14 40 28

Huskvarna

Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel. 036/13 74 55

Karlshamn

Sonia Karlsson
PI 1049
290 72 Asarum
Tel. 0454/291 60

Karlstad

Inger Karlsson
Bergslagsgatan 4
652 22 Karlstad
Tel. 054/15 72 35

Katrineholm

Inger Andersson
Djulögatan 35-37 C
691 30 Katrineholm

Linköping

Else-Marie Hedberg
Rydsvägen 382 B
582 30 Linköping

Ljungby

Elsamir Edström
Olofsgatan 26 B
341 00 Ljungby

Luleå

Agnes Wennberg
Krongårdsringen 30
951 00 Luleå
Tel. 0920/195 34

Lund

Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel. 046/14 94 04

Malmberget

Siv Lundberg
Grevgatan 13
971 00 Malmberget
Tel. 0970/218 26

Motala

Agneta Engren
Sundhingsväg 17
590 30 Borensberg

Piteå-Munksund

Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel. 0911/372 76

Sala

Ann Genell
Rosenbergsgatan 20
733 00 Sala
Tel. 0224/137 76

Skellefteå

Christina Nyström
Bölevägen 54
931 42 Skellefteå
Tel. 0910/758 09

Skövde

Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholmsdistriktet

Britta Ring
Räggatan 8
116 59 Stockholm
Tel. 08/43 16 36

Stockholms södra

förorter
Lilly Guillotte
Paternostervägen 36
121 49 Johanneshov
Tel. 08/59 88 92

Stockholms innerstad och norra förorter

Eva Ekelöf
Valhallavägen 14
114 22 Stockholm
Tel. 08/15 33 08

Bromma

Ida Högland
Grundlagsgrvägen 9 B
161 46 Bromma
Tel. 08/26 02 06

Spånga

Kerstin Juneberg
Svinningegränd 14
163 61 Spånga
Tel. 08/760 11 72

Södertälje

Maud Sedemark
Floraborgsvägen 12
151 51 Södertälje

Uppsala

Erda Åkerlund
Linnégatan 11 C
753 32 Uppsala
Tel. 018/10 48 72

Örebro

Katarina Sandström
Sturegatan 10
702 14 Örebro

Musikstund i en leksskola i Gaza

Foto: Lena Lönnqvist

Gaza är mycket bördigt – här odlas främst citrusfrukter men också andra frukter, bananer och dadlar, mandel och grönsaker.

Fruktexporten stoppad

Men sedan några år har ockupationsmakten Israel stoppat all export av palestinsk frukt. Tonvis av frukt lämnas oplockad och får ruttna bort – bara en bråkdel kan säljas i själva Gaza. För fruktodlarna och dem som brukar arbeta med skörden innebär det en ekonomisk katastrof.

Ockupationen sätter också spår i flyktinglägren. De är byggda ungefär på samma sätt som de läger som fanns i Libanon innan den israeliska invasionsarmén förra sommaren lade dem i ruiner. Små fyrkanter av cement, ett eller två rum och en liten gård för varje familj som består av fem-tio personer. Mellan husraderna drygt meterbredda gränder. Men lägren i Gaza genomkorsas på längden och tvären av breda stråk där husen rivits av ockupationsmakten för att militär-

fordon ska kunna ta sig fram och ”upprätthålla säkerheten” – d v s kontrollera lägrens invånare.

Något annat som skiljer lägren i Gaza från dem som fanns i Libanon, är smutsen, miss-tänksamheten och hopplösheten i många människors ansikten. I Libanon var lägerlivet väl organiserat med lokala kommittéer för bl a renhållning, hälsovård och ordning – i Gaza motarbetas alla organisationer bland palestinierna. Bara hjälparbete utifrån tillåts.

– Ockupationen har skapat en fördömande passivitet. Trots att palestinierna är politiskt enade finns det inget kollektivt arbete – alla tänker bara på sig själva och försöker klara sig så gott de kan, säger Mary Khass.

– Kvinnor och barn lever under ett dubbelt förtryck: dels från ockupationen, dels från det traditionella manssamhället, där kvinnorna saknar människovärde. Många män låter den bitterhet som ockupationen skapar gå ut över familjen. Därför är det så viktigt att

Mary Khass

Foto: Lena Lönnqvist

försöka påverka kvinnorna och deras roll i familjen.

Lekskolor och utbildning

– Men man kan inte få människor att förändra sina liv genom att föreläsa för dem. Det är genom nya erfarenheter man blir medveten om vad som måste förändras. Så länge kvinnorna går isolerade hemma med sina barn får de inga nya erfarenheter, säger Mary och berättar om de två projekt hon arbetar med:

Det ena är lekskolor för 5–6-åringar i lägren. Mödrarna dras

in i jobbet genom möten varje vecka, och genom att de två och två turas om att komma till lekskolan och arbeta tillsammans med läraren.

Det andra projektet är utbildning för mödrar så att de kan undervisa sina förskolebarn hemma. Projektets handledare utbildar kvinnorna i deras hem, och då får ingen annan i familjen vara närvarande – för hon ensam ska få de nya kunskaperna. Den här utbildningen fungerar även för kvinnor som inte kan läsa.

– Det viktiga med båda projekten är att bryta mönstren i

familjen, och göra kvinnorna medvetna om hur mycket de har att ge sina barn – om de bara får klart för sig vad barnen behöver. Kvinnornas traditionella roll är att städa, laga mat och föda barn – vi försöker också göra dem till lärare för att höja deras status och självkänsla.

”Genom öronen”

Palestinska barn uppfostras ofta strängt, ”genom öronen” som Mary säger:

– Man talar om för dem vad som är rätt och fel, och slår

dem när de inte lyder. Första gången mödrarna kommer med sina barn till ett möte i lekskolan händer samma sak: barnen som är vana att leka ute på gatorna vill inte vara i lekskolan. Om mammorna slår dem då, brukar jag säga att om ni gör så där så kommer era barn att hata allt vad skola heter. Låt dem upptäcka vad de har att hämta här.

Marys pedagogik bygger på att få barnen att uttrycka sig själva och lära sig hitta kunskaper på egna villkor. Önskan om kunskap har de i kroppen och den kommer fram genom

Foto: Lena Lönnqvist

lek och musik.

Viktigt att kräva hjälp

– Mödrarna blir ofta besvikna och kritiserar oss efter ett tag för att vi inte lär barnen något – alltså att läsa och skriva. Då ber jag dem komma och titta och hjälpa oss i gruppen. Att kräva deras hjälp är viktigt, för de har aldrig upplevt att de har något att ge. De har varit beroende i hela sitt liv, och föraktade. Första gången jag träffar en ny grupp mammor kommer de med förväntningar om gåvor och mat – jag ber dem ordna mat till våra möten istället.

– När de sett hur vi arbetar i skolan ber jag dem hjälpa till att träna barnen hemma på samma sätt som i skolan. T ex med att lära barnen använda egna tallrikar och muggar när de äter, och inte dela med alla i familjen, för det är så sjukdomar sprids i de stora, trångbudda familjerna. Så småningom ger de också familjens övriga barn egna tallrikar – vi behöver inte kritisera dem utan de inser själva varför det behövs. Vi kan gradvis ge dem impulser att själva förbättra sina barns situation.

– Deras självkänsla som mödrar väcks, och därmed också stoltheten över att vara kvinna. Du skulle se vad som händer på bara ett par månader!

Medvetet val

Mary förklarar att man medvetet försöker välja ut de kvinnor som bäst behöver stöd: en socialarbetare vid UNRWA tar reda på situationen i de familjer som söker plats för sina barn i projektet.

– Första gången jag möter mödrarna är de så nedtryckta, ovärdat klädda och osäkra. En efter en börjar sedan klä upp

sig när de går till våra möten, sminka och parfyma sig, och de vågar prata och se på varann. Det kan tyckas lite överdrivet, men det är viktigt, för det betyder att de börjar känna att de har ett värde.

Förändringen oroar männen

Men den här förändringen oroar ofta männen som aldrig sett sina kvinnor som ens halvvägs jämlikar. Många försöker hindra kvinnorna från att gå till mötena:

– Vi måste gå oerhört försiktigt och långsamt fram. Om jag talar med männen är jag väldigt diplomatisk, vädjar till deras chauvinism: ”Du som är en bildad och medveten människa måste väl vara stolt över att ha en så duktig fru?” Det är väl inte särskilt effektivt, men det vore omöjligt att slå näven i bordet och kräva att de skulle acceptera förändringen – då skulle deras motstånd bli totalt. Så länge kvinnan själv inte går emot mannen måste han få tro att det är han som bestämmer.

– Och det går inte heller att uppmana kvinnorna att göra motstånd – det beslutet måste växa fram hos dem själva när de är starka nog. Ofta känns det hopplöst, jag är nära att tappa tålamodet.

– Men så händer något: en kvinna till exempel, som hade alla sina bröder och sin far i fängelse, och en man som hon var rädd för, sa en dag ifrån: om du inte slutar slå mig går jag ifrån dig. Hon arbetar nu som handledare för hemundervisningsprojektet, och hennes man accepterar helt hennes nya liv.

I Gaza finns omkring 15 000 barn i 5–6-årsåldern. Leksko-
leprojektet kan bara ta emot omkring en tiondel av dem. Hemundervisningsprojektet som pågått ett par år, omfattar 200 kvinnor. ➤

Testar barnen

– Det är inte bara kvinnorna som har nytta av det här. Deras barn får också en annan självkänsla och får det lättare i skolan. Ofta slåss lärarna inbördes om att få ha dem i sin klass. Vi testar barnen före och efter varje period, främst för att kunna utvärdera projekten. Senast lät vi en utomstående organisation göra utvärderingen för att komma ifrån effekten av att vi känner barnen och önskar positiva resultat. Resultaten var ändå överväldigande: barnen är öppna och självständiga, och mycket positiva till att börja skolan, säger Mary.

Resurserna räcker inte

– De vill så mycket, precis som deras mödrar. Vårt stora problem är ju att våra resurser inte räcker för alla – vi kommer nog inte ens att kunna fortsätta driva alla de femton lekskolor vi har i lägren. Vi har valt att behålla en hög kvalitet på verksamheten istället för att ta in

fler barn.

Varje lekskolegrupp har tretio barn och har två lärare plus de mödrar som turas om med att hjälpa till.

– Gång på gång kommer kvinnorna och föreslår att vi ska bygga ut, starta nya grupper och också ge kvinnorna läsundervisning. Jag berättar då vad det kostar: lokaler, material och två lärarlöner på 250 dollar i månaden. De svarar att de kan samla pengar, bygga hus och dra in sina män i jobbet. Deras tilltro till sig själva är så fantastisk – men det räcker inte. Det känns som ett svek, men utan pengar utifrån kommer man inte ens halvvägs.

– Och vi palestinier kan inte fortsätta be världen om hjälp, vi måste hjälpa oss själva, säger Mary och berättar att man gjort flera försök att starta vinstgivande projekt: en fabrik för bambumöbler som skulle exporteras till Skandinavien, en verkstad där kvinnor skulle utveckla och tillverka pedagogiska leksaker i palestinsk design, både för inhemskt bruk och för

export. Men ockupationsmakten stoppade båda projekten – alla initiativ till oberoende kvävs effektivt och medvetet.

Skolbarn arresterades

Situationen i Gaza har inte blivit bättre sedan mars -82. På den vecka jag var där förvandlades den uppgivna stillheten i lägren till oro, upplopp och massarresteringar av skolbarn som kastade sten på israeliska militärfordon. Andra gången jag gick runt i några av flyktinglägren fanns taggtrådsomgärdade militärposter på varje öppen plats – första gången hade jag bara sett enstaka militärfordon på huvudvägen längs kusten. Senare infördes månadslånga perioder av utgångsförbud i lägren. Under det senaste året har mark beslagtagits och flera nya israeliska bosättningar har byggts – i ett område som redan är bland de mest överbefolkade i världen. □

Lotta Schüllerqvist

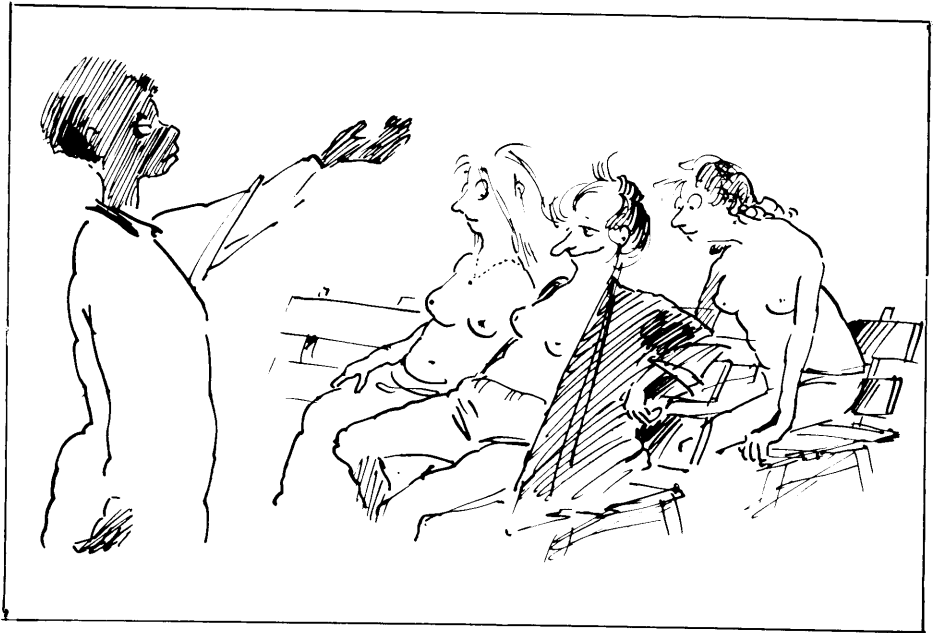

Mary Khass tillsammans med palestinska förskolebarn

Foto: Lena Lönnqvist

Lärdomar från fredsmarschen i USA:

De svarta sviks av fredsaktivisterna

Teckning: Christina Alvner

De vita kvinnorna på möte i det fredsläger Elisabeth Östberg besökte under fredsmarschen i USA, verkade ibland mer intresserade av att studera varandras nakenhet, än att lyssna på sina svarta systrars erfarenheter.

– Kära vita systrar! Ni måste lära er sambandet mellan rasism och militarism. Så länge ni inte förstår detta kan ert fredsarbete inte leda någonvart.

En svart kvinna närmast ”läxar” upp de vita medelklasskvinnor som samlats till en stunds underhållning i kvinnoläget utanför den amerikanska militäranläggningen Seneca Army Depot, norr om New York City.

Detta ägde rum i somras, mitt under den pågående fredsmarschen i USA. En av de skandinaviska deltagarna, Elisabeth Östberg,

besökte läget.

Elisabeth är kritisk mot fredsmarschens uppläggning:

– Vi gick nästan bara längs motorvägar. Mötena hölls ofta bakom stängda dörrar i olika kyrkor. På så sätt väckte marschen och våra budskap för lite uppmärksamhet.

– De vita medelklasskvinnor som deltog visade en skrämmande okunnighet om vad som händer ute i världen.

Hon berättar här om sina upplevelser från läget och fredsmarschen.

Ca 50 svenska mil norr om New York City ligger Seneca Army Depot, en av USA:s många militäranläggningar, som förvarar kärnvapen. Under den gångna sommaren har här funnits ett kvinnoläger, där kvinnorna tre gånger dagligen utfört olika icke-våldsaktioner riktade mot i första hand de kärnvapen, som finns inne på anläggningen och som är avsedda för Europa.

I mitten på augusti inbjöds en del afro-amerikanska föreläsare och artister för att hedra Harriet Tubmans underjordiska arbete i att befria slavar. Efter att själv ha levt i slaveri i trettio år rymde Harriet Tubman (1821–1913) till "friheten" i norr och började själv hjälpa andra slavar till friheten genom att riskera sitt eget liv.

Tillsammans med tre andra kvinnor från den skandinaviska fredsmarschen åkte jag upp till lägret. Syftet var att få ta del av aktioner och kunskaper, som avvek från den mer kyrkliga vita medelklassens kamp för fred och nedrustning, som i stort var de enda människor vi mötte, om vi följde den på amerikanskt håll beordrade marschrutten.

Det är hett, när vi kommer fram till lägret. Människorna inne i lägret är halvnakna på ett sätt som förmodligen hindrar många människor att söka sig in här och som antagligen skrämt bort en del av lokalbefolkningen (detta påstår jag trots att jag normalt inte reagerar mot nakenheten). Husen som kantade vägen fram till lägret var nämligen försedda med massor av patriotiska amerikanska småflaggor, som en protest mot lägret, dess invånare och aktioner.

Inne på lägerområdet, i en gammal skraltig lada finns ett 70-tal kvinnor församlade. Längst fram i ladan underhåller (=undervisar) en svart skådespelerska med en föreställning, som är ämnad att få alla oss vita välutbildade att försöka se de länkar, nationellt och globalt, som måste finnas i en fredsörelse för att den skall vara värt namnet "fredsörelse".

Genom att porträttera olika kvinnor som slavar idag och igår; puerto-ricaner, kämpande kvinnor i Nicaragua, El Salvador, Karibien, Oceanen (där de allra flesta atomsprängningarna äger rum), och Sydafrika visar hon detta. Hon avslutar det hela genom att besvara en fråga, som ställdes av en vit, pensionerad lärarinna om varför inte svarta kvinnor ansluter sig till de amerikanska fredsörelserna:

– Kära systrar, ni måste försöka förstå att alla de rörelser som kämpar för fred och nedrustning kommer att förbli vita och medelklassdominerade så länge som ni inte ser sambandet mellan rasismen, militarismen och imperialismen. Och kära systrar, varför förväntar ni er att just vi skall komma in i era skolor, era organisationer och era kyrkor? Varför kommer inte ni till oss?

– Tror ni inte att vi afro-amerikaner har något att lära er eftersom ni tar för givet att vi alltid skall komma till er för att få en integration? Vi vill ha fred och frihet precis som ni, men inte till vilket pris som helst. Hör ni det? Ni behöver kunskap om rasismen och dess länkar med militarismen och imperialismen. Där vet ni ingenting. Välkomna, kära systrar, med ert fredsbudskap i våra svarta organisationer, som arbetar mot rasismen och ekonomiskt förtryck.

– Detta läger, alldeles intill amerikanska kärnvapenlager, är en mycket viktig del av fredsarbetet. Men det viktigaste arbetet väntar er hemma. Hemma i era distrikt där ni skall sprida vad ni lärt er här. Det är först då det här lägrets erfarenheter blir viktiga. Kära systrar, gå nu hem till era distrikt och berätta om era aktioner här, men berätta också om mina svarta systrar och bröder i Namibia, Sydafrika, Angola, Mozambique och Zimbabwe.

– Det är inte den ryska kommunismen som hotar dem. Det är inte kubanska rådgivare som hotar dem. Det är den amerikanska militarismen och imperialismen. 40 procent av det vita Sydafrikas vapen kommer från USA.

Längst bak i den öppna ladan sitter två svarta äldre kvinnor och nickar viskande till varandra "she is right, she is right". Kvinnorna ser mycket stolta ut i sina fotsida, färgglada kläder och turbanliknande huvudbonader.

Då och då tittar de lite ogillande på de vita kvinnor i publiken som verkar vara mer intresserade av att kolla in hur de tar sig ut i sin nakenhet, än av den svarta skådespelerskans underhållning.

Den äldre av de två svarta kvinnorna (de enda i hela publiken) visar sig vara en mycket välkänd kvinna. Hon heter Queen Mother Moore, är 85 år och har ett otroligt levande intellekt. Hon fick sin drottningtitel för några år sedan av Ashantifolket i Västafrika.

Med en treårig folkskola som grund har hon skaffat sig kunskaper på egna vägar, som har lett till att hon numera är en välkänd föreläsare

Queen Mother Moore, 85 årig kvinna. Sin drottningtitel har hon fått av Ashanti-folket i Västafrika.

Teckning: Christina Alver

på amerikanska universitet och framförallt i gatuhörn. Hon ber om ordet och berättar om hur hon kämpat för mänskliga rättigheter och fred sen före första världskriget.

Hon talar om att förverkliga sin dröm att afro-amerikanen en dag skall tillerkännas en grundläggande säkerhet för sin ras.

– Detta gör vi inte genom att slåss för bättre jobb, bättre det ena eller bättre det andra. Det väsentliga för oss är att lära oss att inse att Amerikas Förenta stater byggdes upp genom gratis svart arbetskraft. USA är skyldig oss för århundranden av gratis arbetskraft – det är detta vi måste kämpa för. Tro inte att förhållandena i det här landet har ändrats speciellt mycket sen slaveriets dagar – för oss. Kanske har plantager-na bytt namn till reservat eller getto. An sen då.

– Ni vita måste vakna upp och inse att svarta människor inte är era fiender. Fienden är maktstrukturen och ni måste börja förstå detta. Ni måste lära er amerikansk historia, kära systerar. Ni måste lära er hur det här landet kom till och utvecklades. Först då kan vi ha en gemensam ståndpunkt för vad som menas med fred.”

Ett mänskligare fenomen på 85 år hade talat.

Vi avslutade vår marsch med att delta i 20-årsfirandet av Martin Luther Kings berömda washingtontal ”I have a dream” tillsammans med 250.000 andra människor. Men frågan är om 250.000 människors drömmar kan påverka Ronald Reagan. Ronald Reagan har också en dröm.

250.000 människor som marscherar för arbete, fred och frihet låter ganska fantastiskt för oss svenska. Men betänker man att det en regnig, blåsig januaridag tidigare i år samlades det dubbla antalet människor för att fira hemmalaget i fotboll, ”Redskins”, framgångar så får vi kanske lite större perspektiv på amerikanens drömmar.

Det jag allra mest kommer ihåg från denna fredsmarsch i USA är den amerikanska allmänhetens nästan totala okunnighet om världen och dess bristande inlevelse i andra människors kulturer och politiska system. Och detta gav mig faktiskt mardrömmar.

Elisabeth Östberg

Foto: Erja Lempinen

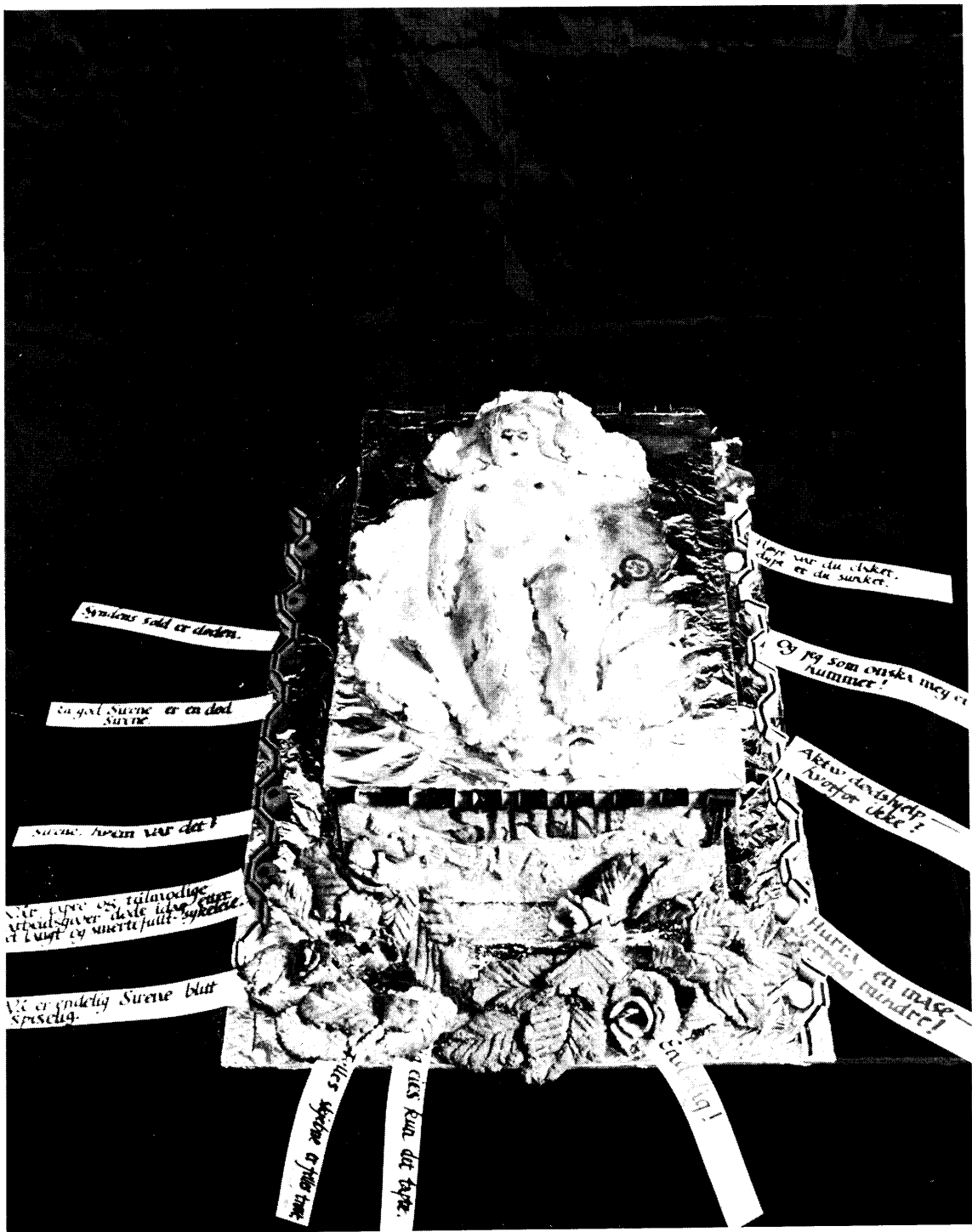
SKYDDA INTE DITT JAG

Låt den del av din verklighet
bli synlig,
som du gömmer för insyn,
som du tror
är tryggheten i ditt liv.

Öppna dina knutna händer,
befrukta jorden
med frön av ditt liv.
Vänta tomhänt
att sommaren skall komma,
betrakta din trädgård,
och bjud in
alla kringströvande människor.

Byt verkligheter med varandra
skydda inte ditt jag,
så att du glömmet dig själv
och blir glömd av alla andra.

av
Siv Arb
Ur "Växelbruk" 1977.
Författarförlaget

När den norska kvinnotidningen Sirene lades ner, kallade redaktionen till presskonferens och bjöd på denna fantastiska tårta. Sirenes nedläggning berodde på att allt färre köpte tidningen. Men vad det i sin tur orsakades av är det strid om.

Sirene har lagts ned – Slå vakt om den fria debatten!

□ Tidningen Sirene, det norska feministiska flaggskeppet, har gått i graven.

– Mördad, dödsstötten kom från den lilla grupp som anser sig ha monopol på att representera kvinnorörelsen i Norge, säger redaktionen.

– Självmord, Sirene blev ett försvar för män. Den var konservativ och manslojal, hävdar den andra sidan.

Vad är det som har hänt med kvinnorörelsen i Norge? Berör detta också oss i Sverige?

Det gör det, menar Eva Ekelöf i följande artikel. Det handlar om kvinnorörelsens framtida strategier, om vårt förhållningssätt och våra attityder.

Tidningen Sirene är död. Begravningen firades på redaktionen med en jättelik tårta, vit och vacker, omgiven av sista hälsningar. Från kvinnorörelsen:

”Högt var du älskad, djupt har du sjunkit”.

Och från Dagbladets kulturredaktion, där debatten om Sirene har rasat som värst:

”Aktiv dödshjälp – varför inte?”

Vad har hänt med kvinnorörelsen?

Minns ni 70-talet, när det hela började? Vi läste Betty Friedan om den kvinnliga mystiken. Sedan läste vi Germaine Greer, Doris Lessing och Simone de Beauvoir. Vi deltog i medvetandegrupper, började fira 8 mars i stor skala, gick ut på gatorna med våra krav, la oss i, krävde vår rätt. ”En dag ska jag bli lika fri som en man”, sjöng vi. Det gick bra. Vi var många och blev fler och fler. De lyssnade på oss, vi fick nya lagar, daghem, arbete, utbild-

ning. Konjunkturerna var med oss. Vi hade råd att vara generösa. Det var högt i tak, allting var nytt, spännande, tankarna flög vilt, förhoppningarna var många.

Känslorna inte ikapp

Det kostar på att vara frigjord kvinna på 80-talet. Förnufts-mässigt vet vi så väl, men känslorna har inte hunnit i kapp. Går det att bli av med en uppfostran från 1955? Den sitter

där den sitter. Nu glesnar leden.

Feminist har blivit ett skällsord och ett lyte. Med uppskattning noteras, att kulturredaktörer och andra, att personen, författaren eller skribenten i fråga inte är feminist. Ty det är av ondo.

Håller ställningarna

Vi hukar oss i snålblåsten och håller ställningarna så gott det går. Det går lättare om vi alla är av samma mening, tycker likadant och inte kritiserar varandra. "Den samlade kvinnorörelsen anser..." Framför allt måste vi hålla ihop mot dem som är emot oss. Männena t ex. Eller? Läs och lär av berättelsen om Sirenes uppgång och fall.

Sexuella trakasserier

1982 har Sirene en ledare, skriven av redaktören Idalou Larsen, som heter Möss och elefanter. Den handlar om sexuella trakasserier på arbetsplatsen. Larsen menar att man inte kan likställa samlagstvång från chefen med "dum och plump kurtis". Den senare sortens trakasserier anser hon att kvinnorna bör kunna klara av själva utan stöd från facket eller kvinnorörelsen. Det väcker häftig debatt i tidningen.

Sirene skriver om kvinnors sexuella fantasier så att vissa porrfröläggare menar att kvinnorörelsen själv ju anser att kvinnor tycker om att bli våldtagna. Det anser naturligtvis varken Sirene eller kvinnorörelsen. Artikeln är illustrerad med en skog av penisar.

"Kättersk"

Sirene skriver om pornografi och debatten rasar om det finns hård eller mjuk porr. Sirene intar en "kättersk" ståndpunkt i debatten. Artikeln "Manshat

Kvinnorörelsen har råd med nyanser, säger Ida Lou Larsen.

och kvinnokultur. Tog kvinnorörelsen fel?" handlar om kvinnorörelsen, som genom att uttrycka manshat fjärrmar sig från kvinnor i allmänhet.

"Vi måste ta våra kritiker på allvar", skriver (återigen) Idalou Larsen. "Mannen är inte av naturen förutbestämd att förtrycka kvinnor. Vi låter honom göra det. Det räcker inte att rasa över de hemska männen, vi måste också vara medvetna om de egenskaper som finns hos kvinnor som gör att de låter sig misshandlas och förtryckas."

Debatt om Sirene

I april kallade Kvindesaksforbund i Oslo till en debatt i kvinnohuset om Sirenes politik. Även de två redaktörerna var inbjudna. Man tyckte att Sirene hade utvecklats från kvinnorörelsen till något annat, som förde myter om kvinnor vidare. "Sirene seglar under falsk flagg", menade tidningens motståndare. Samtidigt fördes

debatten ut i pressen. Därmed var det klippt, anser redaktionen.

– Våra läsare blev rädda, vi förlorade prenumeranter och det gick inte längre ihop ekonomiskt. Vi hade förlorat vårt goda namn och rykte och det är som att förlora sin dygd. Det kan bara ske en gång", säger Idalou Larsen.

Vem är kvinnorörelsen?

– Men vem är kvinnorörelsen? Vi menar att kvinnorörelsen är många och vi en liten del. Vi har aldrig varit knutna till någon organisation (Sirene var helt fristående) och vi var bara språkrör för oss själva. Tidigare fanns det mer tolerans och det var tillåtet att ha andra åsikter.

Sirene har i sina anklagelser namngett fyra kvinnor som sina värsta vedersakare. En av dem är Runa Haukaa, redaktör för KjærringRåd, en teoretisk, feministisk tidskrift:

– Sirene hade förlorat det kvinnopolitiska perspektivet och stött sådant som den övriga kvinnorörelsen gått emot. Den offentliga debatten har ödelagt Sirene. Vi fyra blev anklagade för en manshatsteori om att alla män är våldsamma och att mäns sexualitet är skadlig för kvinnor. Våra namn är helt gripna ur luften, vi råkar bara vara kända i Norge.

Mannens sexualitet

Det tycks vara så att det är synen på mannen och mannens sexualitet som drivit Sirene i graven.

– Vi är eniga om det mesta utom just detta, säger Idalou.

Sirene startades 1974 och har haft en upplaga på 30 000 ex. Den var nere i 7 000 ex när stiftelsen Sirene bestämde att slå igen. Det finns ytterligare tre

kvinnotidningar i Norge, men Sirene var den viktigaste, ett alternativ till damtidningarna.

Strategisk

Just genom sin position som kvinnorörelsens största och viktigaste språkrör har Sirene haft en strategisk betydelse. De två redaktörerna har ensamma stått för den politiska linje som tidningen fört. Samtidigt har sidorna stått öppna för debatt och kritik mot Sirenes politik har tagits in.

Men i en rad viktiga frågor har Sirene intagit en ståndpunkt som stridit mot den övriga kvinnorörelsens. Det gällde ny barnlag och jämställdhetslag och nu senast synen på mannens sexualitet och på pornografi.

– Männen har tagit argument från Sirene och slagit oss i huvudet med, säger Runa Haukaa. Sirene har använts som ett slagträ mot kvinnorna.

– Vi är bara språkrör för oss själva, säger Idalou Larsen. Ingen kan ha monopol på att kalla sig kvinnorörelse.

Samma debatt har förts i Frankrike och kanske är det dags att vi i Sverige också tar upp den. Risken är väl inte så stor att vi hamnar i samma konflikt som Sirene, eftersom här inte finns en tidning med samma centrala position. Kanske har vi också en mer diversifierad rörelse.

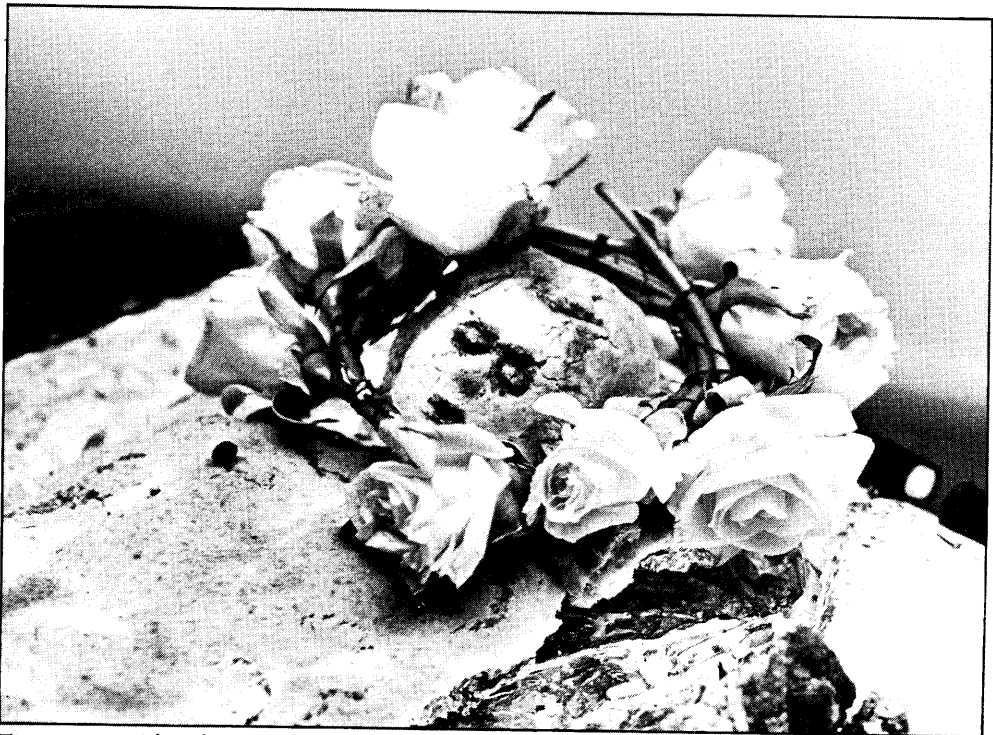
Men förvisso finns det hos oss en likriktning, en ram eller mall för vad vi skall tycka. Vi vill ha rättning i ledet och ingen kritik mot våra landvinningar.

I nr 2–3/83 av Kvinnobulletinen tar Barbro Ström upp samma fråga i artikeln Vem älskar Jan Guillou?:

”Det måste ingå i vår feministiska politik att ta lärdom, ompröva, erkänna att vi hade fel . . . låt oss inte avfärda kritik och angrepp utan låt oss hålla diskussionen öppen.”

Den som skadats mest av det som hänt i Norge är naturligtvis kvinnorörelsen och i dess förlängning alla kvinnor. För alla kvinnor får ju skörda av de framgångar som kvinnorörelsen genom sitt arbete når. På samma sätt får alla kvinnor känna av motvinden och kvinnorörelsens nederlag. Nedläggningen av Sirene är ett nederlag för alla kvinnor. □

Eva Ekelöf

Törnrosa sov i hundra år, men det tänker inte kvinnorna bakom Sirene göra. De har startat en konsultfirma för tidskrifter, gör allt från att skriva artiklar till att klistra frimärken.

”Att se med hjärtat”

– en fotoutställning av Martine
Durand
På kvinnocaféet, Snickarbacken
10, Stockholm
12 nov till jul

Öppettider:
tisdag, onsdag, fredag, lördag:
15.00–22.00
torsdag: 17.00–20.00
söndag, måndag: stängt

Självutlämnande kärleksdokument

Smärtgränsen
av Agneta Elers-Jarleman

Smärtgränsen, filmen om Agneta och Jean, är trots sin personliga handling – en dokumentär skildring av kärlekens möjligheter, begränsningar och villkor under ett fysiskt och psykiskt rehabiliteringsarbete – också en i många stycken allmängiltig film. För mig kom just allmängiltigheten att förstärka intrycket av och engagemanget i kärleksarbetet mellan dem.

I fem års tid hade de levt och arbetat tillsammans innan Jean skadades i en bilolycka. De hade träffats på en fotoskola i Stockholm 1972 och gjort flera filmer tillsammans. De hade i sitt förhållande förutom språket och erotiken också haft bildkonsten som kommunikation.

Den nu färdiga filmen kändes till en början absolut outhärdlig i sin självutlämnande direktitet och närhet. Allt kändes förlorat och omöjligt inte minst mot bakgrund av bilderna från deras förflutna sensuella liv. Så småningom dök andra känslor upp, känslor av hopp blandade med en stark ångest inför det ojämlika i deras relation.

Hur skulle de i fortsättningen kunna nå fram till varandra? Hennes tålmod som till ett barn, hennes varsamhet inför Jean, mannen som hon fortfa-

rande älskade och respekterade, var det utvecklingsbar kärlek? Så länge det fanns rörelse i deras kommunikation, så länge fanns också en gemenskap och ett löfte om framtid, men när gränsen var nådd – gränsen i hans förmåga att uttrycka sig – då kom den obönhörliga känslan att hon måste lämna honom, att de fem åren delvis varit ett sorgearbete från den man hon älskat och ännu älskade. I sin sorg och kärlek hade hon dock förmått göra något som man knappast kan vänta sig av en professionell vårdare. Hon hade återuppväckt Jeans känsloliv.

Så slutar filmen med den på en gång svåraste och lättaste insikten – att Jean hade ett helt intakt känslspråk, men en ytterst be-

gränsad förmåga att uttrycka det. Han var en människa som kände glädje, sorg, förtvivlan, hopp, kärlek, ömhet, som mindes och som ville fortsätta ett meningsfullt liv fyllt av skapande.

För en som betraktar är detta utomordentligt ångestfyllt. Filmens starkaste scen är också den när det långsamt och oerhört expressivt går upp för Jean att Agneta måste leva själv. När det står klart för honom som för tittaren att deras förhållande inte är möjligt. Kanske blir ångesten och vanmakten särskilt stor när man liksom Agneta lärt känna en person – Jean Montgrenier – som inte bara har en allmän förmåga till inlevelse och skapande, utan som verkar vara ovanligt rikt rustad, och som har den största delen av sitt psyke oförstört och utvecklingsbart när den visar sig oåtkomlig för alla i sina detaljer även för den som älskar honom mest.

Filmen måste ses för alla de tankar om kärlek den väcker.

Frågorna om värd och människors värde i världen blev för mig helt underordnade skildringen av den kompromisslösa kärleken och det absoluta engagemanget i en annan människa. Den enda och den hoppfullaste av alla känslor – den enda som överlever alla tider och alla samhällssystem – så länge den får ett svar.

Agneta Gustafsson

Rut (Angela Winkler) och Olga (Hanna Schygulla) i filmen "Ren illusion".

Är jämlikhet ren illusion?

Ren illusion
av Margaretha von Trotta

Olga, den vackra yrkeskvinnan, sval, effektiv, vänlig och säker. Och Rut – i mycket hennes motsats. Vacker också hon, med mörka allvarliga ögon som ofta är fulla av ångest. Tafatt, nästan klumpig, rädd för människor. Vad har dessa kvinnor egentligen gemensamt? Ändå utvecklas en stark känsla mellan dem i den tyska filmen "Är kärlek och vänskap ren illusion". En mycket sevärd film om vänskapen mellan två kvinnor som slutar i katastrof och därför egentligen är djupt pessimistisk.

Det här är Margarethe von Trottas senast visade film i Sverige och liksom hennes andra filmer är den mycket välgjord, filmad med säker känsla för enkel-

het och harmoni. Men under harmonin pyr konflikterna, hatet, allt det utsagda. Jag sitter under hela filmen och stirrar fascinerad på den vackra Olga, spelad av Hanna Schygulla.

Hanna slipper spela förförisk femme fatale som hon gjort så ofta i Fassbinders filmer. I stället är hon Yrkeskvinnan ut i fingerspetsarna, den ständigt upptagna. Hon är ytterst smakfullt klädd i harmoniska färger, ofta varmt gult som gör att det lyser om henne. Hennes vackra hållning och gång, hennes lugna självklara sätt, hennes mjukhet och känslighet, hennes säkerhet utan att vara dominerande eller auktoritär, hennes sensualism och glöd. Allt detta gör henne till en Förebild, inte bara för Rut tror jag, utan också för många av oss i biopubliken.

Samtidigt irriterar jag mig på Olga, jag blir inte riktigt klok på vad jag tycker om denna perfekta varelse. Jag sitter och önskar att hon ska vara svag, göra bort sig någon gång, bli grov, obehaglig, elak... Men när hon Äntligen får sitt utbrott känns det inte som ett övertramp, utan helt i linje med Förebilden, hur man ska vara.

Olga väcker kärlek i sin omgivning. Den blyga tafatta Rut är helt fascinerad av henne. Rut spelas av Angela Winkler (oförglömlig också i sin roll som modern i "Blecktrumman" efter Günter Grass' roman). Hon tyr sig till Olga, följer efter henne. – Dej ska jag öppna min slutna dörr för, säger hon. Du är den första.

Rut drömmer i svartvitt. När hon inte klarar verkligheten blir den svartvit för henne. Hon målar av stora konstnärers verk i svarvitt. Hon bor som en inneboende i ett hus som svärmodern inrett. Hon hinner göra två självmordsförsök under filmen och man förstär att hon gjort flera tidigare.

Men Rut är inte bara destruktiv. Så småningom når Olga fram till hennes hemlighet. Hon öppnar sin ateljé för Olga där hon har gjort färgsprakande målningar fyllda av liv, målade till hetsig folkmusik. Tavlor helt i klass att kunna ställas ut.

Rut blir gladare, självständigare, öppnare tillsammans med Olga. Deras vänskap väcker våldsam svartsjuka hos Ruts man Franz. Denna kvinna som han kallar Lillan och som under många år varit helt beroende av honom börjar plötsligt utvecklas. Han blir livrädd för att han ska

mista henne, han försöker hålla henne kvar med alla medel, han vädjar, hotar, ljuger.

En kärna i filmen är dilemmat om det finns jämlika relationer. Rut är barnet, både i förhållande till Franz och Olga. Olga, den starka, uppmuntrar henne, leder henne, älskar henne – kanske kan hon bara älska dem som hon får och kan hjälpa. Olgas älskare Alexej försöker slå sig fram som konsertpianist men lever på henne. F d mannen teaterregissören söker ständigt upp henne för att få råd och hjälp.

De tre männen i filmen, Franz, hans bror och teaterregissören, ser alla tre ut som ledsna bekymrade nallebjörnar, missförstådda som några som Egentligen Vill Vål. Tre dominerande män, nästan till förväxling lika. Tre klumpiga egoister, oförmögna att förstå sina kvinnor. Alexej är gladare, sensuellare, mer frigjord. Självupptagen men ändå klar-synt: – Om jag försvinner hittar du säkert en ny man som du tar hit. Och han ber Olga betala räkningen för frakten av flygeln när han sticker.

Filmen slutar i katastrof och är egentligen djupt pessimistisk. Skulle en vänskap och kärlek som den mellan Olga och Rut vara destruktiv? Jag vill inte tro det. Det blev så i det här speciella fallet, tragiken ligger i Ruts sjukdom. Så vill jag se det.

För Olga försvinner all fast mark i tillvaron, utom Christoff, hennes tonårige son. Det blir åter barnet som står för tryggheten, som ger orken att fortsätta. Precis som i Margarethe von Trottas förra film *Två tyska systrar*.

Ann Rudberg

Fin skildring av vänskap, sorg och besvikelse

Vi skall mötas igen
av Ulf Hultberg, Mona Sjöstrand
och Karl Robert Pettersson

Vad händer med barnet som växer upp under brinnande krig? Hur tar barnet itu med rädslan, skräcken och ångesten?

Hur kan det förstå att pappan måste dra ut i strid för att kanske aldrig återvända?

Om dessa frågor handlar "Vi skall mötas igen" en ny svensk familjefilm med dokumentär prägel.

Ulf Hultberg, Mona Sjöstrand och Karl Robert Pettersson är teamet bakom filmen. Tidigare har de gjort dokumentärer från Ecuador och Nigeria, men nu har kamerorna flyttats till Vietnam. Än en gång låter filmteamet verkligheten skildras genom barnens ögon, som i den tidigare filmen "Det faller ett träd" om en flicka i en nigeriansk by.

Denna gång ligger byn i norra Vietnam. Där bor Hoa, en tolv-

årig flicka med sin familj. Bortom de blå bergen i horisonten sträcker sig den kinesiska gränsen. Där rasar ett nytt krig, som Hoas pappa vilken dag som helst kommer att skickas ut i.

Minnena och skräcken från det förra kriget mot amerikanerna är en del av vardagen för Hoa och de andra människorna i byn. Hoa är rädd för att mista sin pappa.

Hoa skriver långa brev till sin ett år äldre kamrat Hung i Hanoi. I hennes beskrivningar av det dagliga arbetet på gården lyser oron och rädslan igenom. Hung förstår, för i det förra kriget förlorade hon sin far.

I stilsamma, ofta poetiska bilder tar filmen med oss hem till Hoa och Hung. Kameran kryper nära inpå människorna i det dagliga arbetet på gården uppe i norr och i glasbruket i staden Hanoi.

Då och då bryts de långsamma sekvenserna av svartvita dramatiska dokumentärbilder från kri-

film

get. Den spänningsfyllda musiken av Jean Michel Jarre stegras och förstärker de starka bilderna av krigets grymheter.

Både det långsamma tempot

och krigsbilderna gör att filmen inte är någonting för de allra yngsta biobesökarna.

Mycket av vad som gjorts i barnfilmsväg de senaste åren

handlar om ensamma pojkar som möter en oförstående vuxen-värld. Därför känns det befriande att i denna film få se något annat – möta två flickor och följa med i deras tankar, drömmar och upplevelser. Två liv som formats av en ständigt hotad tillvaro.

Deras verklighet är också de vuxnas och tillsammans måste de försöka förstå den och leva med den.

Möjligen ligger här också lite av filmens svagheter. Flickornas vardag är med nödvändighet ett vuxenliv i miniatyrformat, därför att deras arbetsinsatser på fälten och i glasbruket behövs. Några gånger skymtar detta fram i filmen, som t ex när Hoas pappa försvinner bortom de blå bergen, bort till kriget.

Då tar Hoas rädsla form av ilska över att själv nu behöva mata och hålla rent hos grisarna i svinstian. Ett arbete hon tidigare delade med far.

– Varför är inte pappa hemma och sköter grisarna, skriver hon argt till Hung. Jag tycker inte om grisar!

Men när vi får följa med till biblioteket eller lyssna på barnen som fnittrande och lite generat sjunger – då nämns inget i den svenska speakertexten om vad det är barnen läser eller hur orden lyder i sångerna.

Trots denna svaghet så är filmen om Hoa och Hung, två barn i Vietnam en varm och fin skildring av vänskap, sorg, oro och besvikelse. Det är också en film om glädjen och styrkan hos ett folk som ständigt fått försvara sin existens mot japaner, fransmän, amerikaner och kineser.

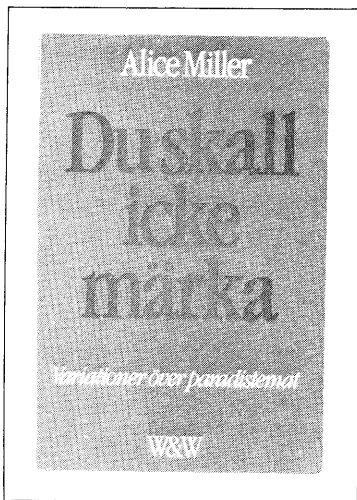
Susanne Johansson

Minnena och skräcken från kriget mot amerikanerna är en del av vardagen för Hoa.

böcker

Formulerar
det som är
så svårt
att säga

Alice Miller:
Du skall icke märka
Wahlström & Widstrand 1983
Pris: ca 102 kr

Alice Miller, psykoanalytiker från Schweiz, är inte en författare för glada och harmoniska människor.

Inte heller är hennes böcker något för dem som med förakt vänder ryggen åt Freud och psykoanalysen.

Men för alla oss andra är hon en medkännande förmedlare och tolk av den barndomshistoria vi alla bär på. Och det är inga snälla

och trevliga historier hon har att berätta.

Det började med boken "Det självutplånande barnet" (1980). En ganska tunn bok på 103 sidor som berättar om den barndomens tragik som skapar depressioner hos den vuxna människan. Två år senare kom "I begynnelsen var uppfostran". Här gör hon upp med den "Svarta pedagogiken", en uppfostrartradition som i västerlandet blommade som bäst under 1800-talet, och som fortfarande lever kvar i vår syn på barn.

"Du skall icke märka" heter hennes senast översatta bok. Här bygger hon vidare på temat om den svarta pedagogiken men nu är det för att förklara varför något som så länge varit uppenbart för psykoanalytiker inte tagits på allvar. Nämligen förekomsten av sexuella övergrepp mot barn. Och hur detta trauma senare i livet leder fram till psykisk sjukdom.

Efter att ha läst "I begynnelsen var uppfostran" hade jag höga förväntningar på den här boken. Men "Du skall icke märka" har inte samma breda allmängiltighet och är inte lika lättläst eftersom hon här framför allt vänder sig till sina egna kolleger, och därför också använder ett språk med mycket fackterminologi.

Boken är i första hand en argumentation mot en av hörnstenarna inom psykoanalysen – Freuds sk driftsteori. Vad Alice Miller egentligen säger är att Freud inte klarade av att se vad han faktiskt såg. 1896 gav Freud ut ett arbete kallat "Zur Ätiologie der Hysterie", där han berättar att "i samtliga av de 18 fall av hysteriska åkommor som han be-

handlat visade det sig att vederbörande utsatts för men trängt bort sexuella övergrepp från vuxna eller äldre syskon, vilka i sin tur tidigare utnyttjats av vuxna. Ingen av de 18 patienterna visste något om dessa fakta när de påbörjade behandlingen, och Freud anser att deras symtom inte hade kunnat utvecklas om dessa tidiga minnen hade förblivit medvetna."

Ett år senare förnekar Freud sina iakttagelser och förklarar dem istället med den sk "driftsteorin". Han har bortförklarat sin upptäckt. Inte ens Freud klarade av att stå för insikterna om det maktmissbruk mot barnen som förekom bakom sekelskiftets vackra fasader, säger Alice Miller.

Istället för att förklara patienters berättelser om sexuella övergrepp som uttryck för barnets egna sexuella önsknings (oidipus-komplexet, penisavund bl a) måste vi våga erkänna att det faktiskt förekommer svåra övergrepp mot barn. Genom att förneka det och genom driftsteorins förklaringar lägga över skulden på barnet igen, förs patienten djupare in i det trauma som är orsaken till den nuvarande neurosen.

Nu låter det förstås som om "Du skall icke märka" är ännu en bok i raden av avslöjanden om incest. Men så är det inte. För här handlar det om sexuella övergrepp som bara en del av föräldrarnas maktutövning mot barn och dessutom i så tidig ålder att det inte finns några medvetna minnen av det hos den vuxne. Och när Alice Miller "klär av" maktutövningens alla förment välvilliga uppsåt så avslöjar hon också hur vuxna människor ut-

böcker

nyttjar barnen optimalt för alla sina behov. Och detta upprepas genom världshistorien eftersom den vuxna människan tvångsmässigt upprepar mot sina barn det som hon/han själv fått utstå som barn.

Svårigheten att bryta denna cirkel ligger också inbyggd i den svarta pedagogikens uppfostratradition. Föräldraskapet är heligt, föräldrar får inte skuldbeläggas. Att kritisera föräldrarna är att uppväcka deras vrede och därmed också riskera att förlora deras kärlek.

Alice Miller väljer gärna kända

personöden för att åskådliggöra sina erfarenheter och teorier. I förra boken var det bl a Adolf Hitler. Nu är det Kafka som med Alice Miller som tolk berättar om det lilla barnets hjälplöshet, förtvivlan och förvirring inför de vuxnas grymma maktapparat. Det är exempel som också gör hennes argumentation lättare att förstå, för "Du skall icke märka" är egentligen ingen bok för lekmän.

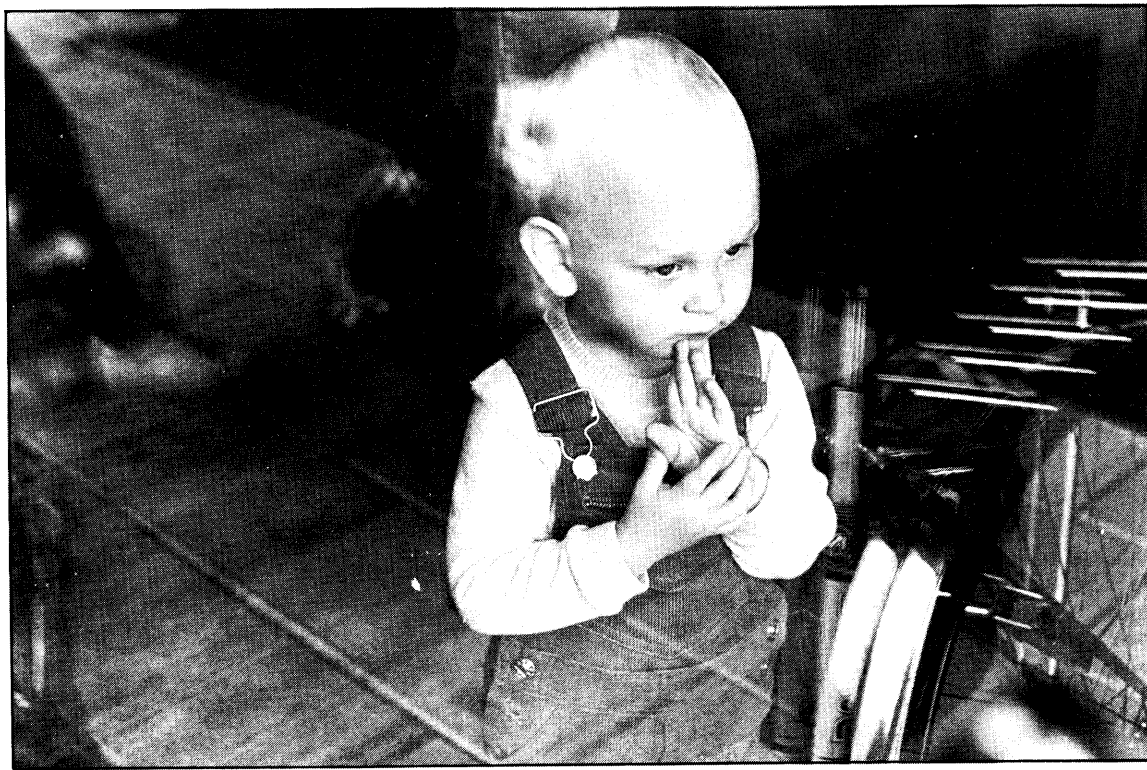
Jag förmodar att man måste ha lite egenintresse och hum om psykoanalytiska tankegångar för att orka igenom den. Men trots

att jag vid några tillfällen inte hängde med i terminologin eller hade svårt att följa med i syftningarna så var det svårt att släppa hennes bok ifrån sig.

Alice Miller öppnar ögonen för mycket som är svårt att se, formulerar det som är så svårt att säga. Och att dessutom vara förälder och läsa om vad det egentligen är vi gör med våra barn gör inte boken mindre intressant. Men kanske svårare. Eller som en kvinna med egna vuxna barn uttryckte det:

– Det är så smärtsamt att läsa.

Pia Axelsson

Erja Lempinen

PRENUMERERA
PÅ
vi människor

Jag vill prenumerera på Vi människor.

Pris: 75 kr.

(Skicka inga pengar nu. Vi skickar inbetalningskort)

Namn:

Adress:

Postadress:

Porto

Vi människor

Solidaritetsrörelsens hus

**Barnängsg 23
116 41 Stockholm**

COCO

- QUATTRO
STAGIONI -

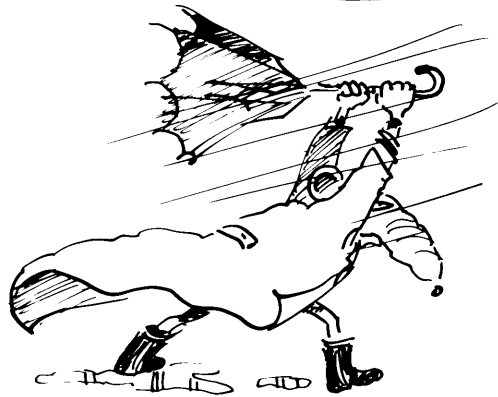
© ALVNER-ALMÉR

bli förelstad i april är lätt
men lättare är fönstertrött

när somrervärmen frestar munnen
är en romdrink snabbt försvunnen

storm och regn och inga fester
man vill äta på semester

att vänta på en buss i minus tjugofem
är inte roligt för en frusen rätta